

Henrik Tuohino

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi(AMK) Diakoniatyö
Opinnäytetyö, 2022

YHTEISÖLLISYYS MATTEUKSEN KIRKON VARUSTAMOSSA -

messussa kävijöiden ajatuksia yhteisöllisyydestä

TIIVISTELMÄ

Henrik Tuohino

Yhteisöllisyys Matteuksen kirkon Varustamossa - messussa kävijöiden ajatuksia yhteisöllisyydestä

51 sivua ja 1 liite

Syksy 2022

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK), diakoniatyö

Matteuksen kirkolla Itä- Helsingissä toimii Varustamo, matalankynnyksen diakonikeskus. Varustamossa suunnitellaan ja toteutetaan yhteisöllistä toimintaa yhdessä kävijöiden kanssa. Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää Matteuksen kirkon Varustamon perjantaimessuissa kävijöiden ajatuksia yhteisöllisyyttä edistävästä ja estävästä tekijöistä sen toiminnassa ja yleisellä tasolla.

Tavoitteena oli tuottaa tietoa, joka auttaa kehittämään Varustamon toimintaa yhteisöllisemmäksi. Kävijöiden kuuleminen ehkäisee työntekijäpainotteista suunnittelua ja auttaa huomioimaan tekijöitä, jotka voivat auttaa heidän kiinnittymistensä seurakunnan toimintaan. Tutkimukset vahvistavat, että yhteisöllisyydellä on tärkeä merkitys, kun halutaan kiinnittää ihmisiä toimintaan.

Opinnäytetyössä tehtiin laadullinen tutkimus ja haastatteluihin osallistui viisi perjantaimessussa kävijää. Ryhmä valikoitui yhteistyössä Matteuksen kirkon työntekijöiden kanssa. Haastattelut tehtiin ryhmähaastatteluna ja kahtena yksilöhaastatteluna Matteuksen kirkon tiloissa. Haastattelujen apuna käytettiin teemahaastattelunrunkoa. Haastatteluista kertyi 37 väljästi kirjoitettua A4-sivua. Analyysivälineenä käytettiin teemoittelua, jonka avulla tutkimuskysymyksiin löydettiin vastauksia.

Tulokset esiteltiin teemojen avulla, jotka nousivat esille teemoittelun perusteella. Perjantaimessut olivat haastateltaville tärkein yksittäinen yhteisöllisyyttä mahdollistava tekijä Varustamossa. Yhteisöllisyyden tunnetta edisti samanhenkisyys muiden kävijöiden kanssa, kohtaaminen työntekijöiden kanssa, ehtoollinen ja yhteys Jumalaan. Yhteisöllisyyttä estäviä tekijöitä olivat esimerkiksi se, ettei kohtaamisia ollutkaan, uusiin ihmisiin ei tutustuttu, ohjattu kirkko kahvi puuttui ja osallisuus ei toteutunut.

Vastauksissa ilmeni monia ajatuksia yhteisöllisyydestä, jotka voidaan liittää opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin, tekijöistä, jotka voivat edesauttaa ja estää yhteisöllisyyden syntymistä Varustamon kontekstissa.

Asiasanat: yhteisöllisyys, osallisuus, messu, kohtaaminen, seurakunta

ABSTRACT

Henrik Tuohino

Communality in Matteus Church Varustamo-Mass visitors' thoughts about Communality.

51 p, 1 appendix

Autumn 2022

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Diaconal Work

Bachelor of Social Services

Diaconia centre Varustamo is a low-threshold service in Matteus Church east Helsinki. In Varustamo communal activities are planned and implemented together with visitors. The purpose of the thesis was to find out the thoughts of the visitors at Matteus church Varustamo's Friday masses about the factors that promote and hinder communality in its operation and on general level.

The aim was to produce information that helps to develop Varustamo activities to be more communal. Listening the visitors prevents employee-oriented planning and helps to consider factors that can help to attach to the church activities. Research confirms that communality is important when you want to engage people in activities.

The thesis was conducted as a qualitative study and five visitors to the Friday Mass participated in the interviews. The group was selected in cooperation with the employees of Matthew's Church. The interviews were conducted as a group interview and two individual interviews in the premises of Matthew's Church. Thematic interview framework was used as an aid to the interviews. The interviews resulted in 37 pages. Thematic analysis was used as an analysis tool, with the help of which answers to the research questions were found.

The results were presented with the help of themes that were based on the thematic analysis. For the interviewees, the Friday mass was the most important factor enabling communality at Varustamo. The sense of community was fostered by the like-mindedness with other visitors, the meeting with the employees, the communion, and the connection with God. Factors preventing communality spirit were, for example, the fact that there were no meetings, new people were not met, there was no guided church coffee, and participation was not realized.

The answers revealed many ideas about communality, which can be connected to the research questions of the thesis, about factors that can help and hinder the creation of communality in the context of Varustamo.

Keywords: Community, participation, mass, meeting, parish

SISÄLLYS

JOHDANTO	4
1 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA KESKEISET KÄSITTEET	6
1.1 Yhteisö ja yhteisöllisyys	6
1.2 Yhteisöllisyys Raamatussa ja kirkossa.....	7
1.3 Kalliokosken yhteisöllisyyden kolme tasoa kirkon toiminnassa	8
1.4 Evankelis-luterilaisen kirkon haasteet	10
1.5 Kirkon strategiat	10
2 YHTEISÖJEN KEHITTÄMINEN.....	13
2.1 Jumalanpalvelusyhteisöjen kehittäminen	13
2.2 Yhteisöjen kehittäminen Tampereella	15
2.3 Tukholman S:ta Clara kirkko	16
2.4 CABLE, exposure ja konvivialiteetti	18
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	21
4 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ JA TYÖELÄMÄNKUMPPANUUS	22
4.1 Varustamo.....	22
4.2 Matteuksen kirkon Varustamo.....	22
5 TUTKIMUSMENETELMÄ, AINEISTON KERUU JA ANALYYSIMENETELMÄT	24
5.1 Kohderyhmä.....	24
5.2 Haastattelut.....	25
5.3 Aineisto ja sen analyysi.....	26
5.4 Teemoittelu	27
6 TULOKSET	28
6.1 Kävijöiden tausta perjantaimessuissa ja Varustamossa	28
6.2 Vuorovaikutus ja kohtaaminen	29
6.3 Yhteenkuuluvuus ja yhteisöllisyys.....	31
6.4 Nuoret, osallisuus ja osallistuminen	33
6.5 Yhteisöllisyyttä kirkon ulkopuolella ja kulttuurieroja.....	34

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	36
7.1 Messu	36
7.2 Yhteisöllisyys messun ulkopuolella	38
7.3 Nuoret	40
7.4 Kirkon ulkopuolinen työ ja kulttuurierot.....	41
7.5 Eettiset näkökohdat ja luotettavuus.....	42
7.6 Ammatillinen reflektio	44
7.7 Jatkotutkimus ja kehittäminen	45
LIITE 1. TEEMAHAASTATTELUN RUNKO	52

JOHDANTO

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaa koskevissa keskusteluissa on ilmennyt, että työtä on suunniteltu liian työntekijälähtöisesti. Suoritin harjoittelua Matteuksen kirkon Varustamossa keväällä 2021. Varustamot ovat Helsingin seurakuntayhtymän matalan kynnyksen diakoniakeskuksia. Varustamon toiminnassa on pyrkimyksenä rakentaa toimintaa yhdessä kävijöiden kanssa yhteisöllisyyden ja osallisuuden pohjalta. Harjoitteluni aikana sain ehdotuksen opinnäytetyöni aihepiiriksi selvittää, mitä Matteuksen kirkon Varustamon toiminnassa mukanaolevat ajattelevat yhteisöllisyydestä.

Olen seurannut Ruotsin evankelis-luterilaisen kirkon haasteita asuessani Ruotsissa ja toimiessani Ruotsin evankelis-luterilaisen kirkon (Svenska kyrkan) työntekijänä. Jäsenmäärät ovat vähentyneet siellä monesta eri syystä, usealle kirkon jäsenyys tai osallistuminen sen toimintaan ei ole enää itsestään selvää. Monet ihmiset ovat jäseniä kirkossa ainoastaan tradition vuoksi, eikä selvää kosketuspintaa kirkkoon ole havaittavissa. Tämän vuoksi kirkon sisällä on pohdittu, miten saada ihmisiä kiinnittymään enemmän kirkon yhteisöön. Yleisissä keskusteluissa on ilmennyt, että osallisuus ja yhteisöllisyys ovat nousseet esille sekä Ruotsin kirkon työntekijöiltä kuin myös sen jäseniltä. Ilmiö ei ole ainutlaatuinen Ruotsin kirkolle, koska ilmiö on tavallinen myös monessa muussa länsimaissa.

Asuessani nyt Suomessa, olen tutustunut paremmin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilanteeseen ja ymmärtänyt, että kirkolla on samoja haasteita kuin Ruotsissa. Jäsenmäärät ovat täälläkin vähenemässä. Kirkon työssä pohditaan, kuinka kirkon jäsenmäärät saataisiin lisääntymään ja miten kirkosta tulisi tärkeä osa ihmisten elämää. Kirkkohallitus on laatinut useita strategioita, joilla suuntaa pyritään muuttamaan. Viimeisin strategia ilmestyi vuonna (2020) *Ovet auki-suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026*.

Yhteisöllisyyden vahvistaminen on tärkeää, kun ihmisiä halutaan kiinnittää seurakuntiin. Opinnäytetyöni tutkimuksen tarkoitus on auttaa lisäämään Matteuksen kirkon Varustamon asiakasymmärrystä ja saaman asiakkaiden näkemykset esille.

Yhteisöllisyydestä on tutkimusta kristillisestä traditiosta käsin sekä myös muista tieteistä niin suomalaisesta kuin ulkolaisesta kirjallisuudesta. Yhteisöllisyysteema kuuluu myös vahvasti kristillisen kirkon identiteettiin.

1 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA KESKEISET KÄSITTEET

1.1 Yhteisö ja yhteisöllisyys

Oppinäytetyön aihepiirin kannalta on tärkeää määritellä käsitteet yhteisö ja yhteisöllisyys. Käsitteitä täytyy määritellä, koska niillä on monia eri merkityksiä sosiaalitieteissä ja kristillisessä viitekehyksessä. Tulen ensin määrittelemään termit sosiologian ja muiden tieteiden kautta, ennen kuin kuvaan käsitteitä Raamatun tradition pohjalta ja kirkon toiminnasta käsin.

Sosiologia selittää, millä tavoin ihmiset elävät yhdessä. Ferdinand Tönnies (1855–1936) on esittänyt yhden historian tunnetuimmista teorioista kirjassaan *Gemeinschaft und Gesellschaft* (1887). Tönnies jakaa yhteenliittymisen kahteen eri perustyyppiin, joita ovat yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen. Jos yhteenliittyminen on ihmiselle esimerkiksi itsessään päämäärä, arvokas ja luonnollinen, on kysymyksessä yhteisöllinen yhteenliittymä. Yhteiskunnallisessa yhteenliittymisessä on kyse siitä, että se on ainoastaan väline päämäärän saavuttamiseen ja yhteenliittymän ulkopuolisen asian tavoitteluun. (Töttö, 1996, s.154). Tavallisesti yhteisöt ovat sosiaalisia yhteenliittymiä, joissa ihmisillä on jotain yhteistä toistensa kanssa. Yhteisö eroaa muista ryhmistä, koska sille ominaisia piirteitä ovat esimerkiksi sosiaaliset suhteet, ihmisten välinen vuorovaikutus, yhteen liittyvä seikka, päämäärät, toiminnan pysyvyys sekä normittava vaikutus jäsenten toimintaan. (Kalliokoski 2016, s.127–128.)

Heikki Lehtonen (1990) määrittelee yhteisöllisyyden kuvaamaan sosiaalista vuorovaikutuksen ominaisuutta, toimintaperiaatetta ja tapaa. Yhteisöllisyys voi tapahtua ihmisten vuorovaikutuksessa sekä ilman varsinaisen yhteisön muodostumista. (Kalliokoski, 2016, s. 130.) Paasivaaran ja Nikkilän (2010) mukaan yhteisöllisyydestä käytetään englanniksi käsitettä sense of community tai Petersonin (2008) psychological sense of community. Sense of community (yhteisöllisyys) on yleinen käsite yhteisöpsykologiassa Townleyn (2011) mukaan. (Lampinen, Viitanen & Konu, 2013, s.71).

Seymour Sarasonin kirjalla (1974) *The Psychological sense of community: Prospects for a community* on ollut merkittävä vaikutus yhteisöllisyyden tutkimuksessa ja kehittämisessä. Sarason nosti esille tarpeen tutkia enemmän yhteisöllisyyttä. Hänen mielestään siinä oli avain ymmärtää individualismin haasteita yhteiskunnassa, mikä ilmeni ihmisten vieraantumisenä, itsekkyytenä ja epätoivona. Hän myös uskoi, että terveissä yhteisöissä on emotionaalista yhteenkuuluvuutta ihmisten välillä. (Bess, Bishop Fisher & Sonn, 2002, s.6.)

Yhteisöllisyysteoriaa lähtivät kehittämään myös McMillan & Chavis (1986). He kehittivät mallin, kuinka yhteisöllisyyttä voidaan mitata ja ymmärtää. McMillan ja Chavis (1986) määrittelevät yhteisöllisyyden tunteen ryhmän jäsenten keskinäiseksi yhteenkuuluvuuden tunteeksi. Tässä tärkeää on ryhmän jäsenten merkitys toisilleen sekä ryhmän jäsenten yhteinen usko siihen, että heidän tarpeensa tulevat tyydytetyiksi sitoutuessaan viettämään aikaa yhdessä (Lampinen, Viitanen & Konu, 2013, s.72).

Sosiaalitieteiden tutkimuksessa ilmenee, että yhteisöllisyys-käsitteen määrittelystä on ollut vaikeaa päästä yhteisymmärrykseen. Chipuer ja Pretty (1999) nostavat esille yhteisöllisyyskäsitteen laajuuden, jolla sitä on pyritty selittämään: käyttäytymisenä, kognitiona, tunnepitoisena tilana, ympäristön tilana sekä hengellisenä tilana. (Bess, Bishop Fisher & Sonn, 2002, s. 8). Vaikka käsitteen määrittelyssä on ollut haasteita, perimmäinen ajatus voidaan tiivistää Pessin ja Seppäsen (2011) määrittelyllä, että yhteisöllisyydellä viitataan usein positiivisiin yhteyden tunteisiin (Kalliokoski, 2016, s.131).

1.2 Yhteisöllisyys Raamatussa ja kirkossa

Alister McGrathin (1999) mukaan yhteisöllisyys on ollut osana kirkon olemusta sen alusta saakka. Tämä näkyi muun muassa Jeesuksen ja opetuslasten yhteydestä toisiinsa ja heidän keskinäisestä huolenpidostaan. Raamatussa termi on kreikankielinen *koinonia*. (Thitz, 2013, s.18.) Yhteys-käsitettä voidaan pitää yhtenä avainkäsitteenä Raamatussa. Se ei ainoastaan kuvaa seurakuntalaisten yhteyttä toisiinsa, vaan myös Jumalan ja ihmisen yhteyttä toisiinsa.

Paavali käyttää termiä *koinonia* kuvaamaan Jumalan ja ihmisen välistä rakkauden liittoa Jeesuksen Kristuksen kautta, mitä voidaan pitää Raamatun pääteemana. (Martin, 1997, s. 34–36.) Vanhassa testamentissa *Koinonia*-käsite kuvaa läheistä yhteyttä Jumalan ja Israelin kansan välillä. Uudessa testamentissa sen käsite saa laajemman merkityksen kuten Paavalin kirjeissä sillä kuvataan esimerkiksi uskovien rakkauden yhteyttä, joka toteutuu kasteessa ja ehtoollisen yhteydessä (1 kor. 11:17–34.) Ehtoollisen kautta ihmiset pääsevät yhteyteen myös ylönousseen Herran kanssa. Johanneksen evankeliumissa painotetaan keskinäisen rakkauden merkitystä opetuslapsien kesken (Joh. 13:34.) (Browning, 2009, s. 117.) Apostolien teoissa puolestaan kuvataan alkuseurakunnan syntyä ja siinä nostetaan esille neljä osaa, joista he pitivät kiinni: opetuksesta, keskinäisestä yhteydestä (*koinonia*), leivänmurtamisesta ja rukouksesta. (Giertz, 1985, s. 159).

Kirkon toiminta ja jäsenyys yhdistävät paljon ihmisiä eri seurakunnissa. Ihmisten kokoontumiset kirkon tiloissa eivät Häkkisen (2010) mukaan riitä kirkon määrittelyyn, vaan siihen tarvitaan myös osallisuutta kirkon hengellisessä elämässä. Siihen kuuluvat myös Raamatun sana, sakramentit ja jumalanpalvelukset (Thitz, 2013, s. 40). Silti on huomioitava, että monet ihmiset käyvät osallistuvat kirkon toimintaan, vaikka eivät olisi sitoutuneita syvemmin kirkon hengelliseen elämään.

1.3 Kalliokosken yhteisöllisyyden kolme tasoa kirkon toiminnassa

Taina Kalliokoski (2016, s.131–132) jakaa yhteisöllisyyden kolmeen osaan, joita hän myös soveltaa kirkon toimintaan. Ensimmäinen perustava taso mahdollistaa sosiaaliset vuorovaikutusjärjestelmät. Sen mukaan yhteisöllisyydellä on ominaisuus, jonka kautta ihmiset tulevat yhteen toimimaan toistensa kanssa. Kalliokoski kutsuu ihmisten pyrkimystä tulla yhteen *sosiaalisuudeksi*. Konkreettisesti kirkon yhteisöllisyys voi tällä tasolla merkitä sitä, että kirkko antaa ihmisille tiloja ja aikaa erilaisiin tapaamisiin. Kalliokosken mukaan se voi olla myös ihmisten käsite siitä, että kristityt järjestävät yhteistoimintaa ja muodostavat kirkkoja. Hän myös lisää, että kaste muuttaa ihmisten suhteita toisiinsa, koska se liittää heidät universaaliin

kirkkoon. Näiden lisäksi teologia voi olla yhteisöllisyyden mahdollistaja, koska esimerkiksi kaikki ihmiset voidaan tulkita Jumalan luoduiksi.

Toisessa tasossa yhteisöllinen ryhmätoiminta viittaa sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja sen järjestämiseen, vaikka niissä ei muodostuisikaan yhteisöjä. Kalliokoski määrittelee vuorovaikutuksen, että se voi olla aina heikosta kommunikoinnista vahvaan me-tilanteeseen ja yhdessä toimimiseen. Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyy erilaisia suhteita, käsityksiä ja toimintatapoja. Yhteisön ihmiset voivat toimia toistensa kanssa ryhmäedustajina tai yksityisinä henkilöinä. (Kalliokoski, 2016 s. 131–133.)

Raimo Tuomela (2007) kutsuu minä-tilaisiksi ryhmiksi niitä, jotka voivat sitoutua ryhmän intresseihin niin kauan kuin itselleen tärkeät asiat toteutuvat. Tuomelan mukaan me-ryhmät eroavat siinä, että he edistävät ryhmän intressejä, koska he pitävät niitä myös omina intresseinä. Jaana Hallamaan (2007) mukaan yhteistoisinnassa sekä ryhmätoiminnassa on tärkeää, että jäsenten välillä on luottamus toisiinsa. Ryhmätoiminnalla on silti rajansa, jos esimerkiksi ihmisten intressit eivät kohtaa tai luottamusta ei synny, jäävät he toiminnan ulkopuolelle. Vaikka ihmisten ulos jättäminen ei ole aktiivista, voi se silti tapahtua kommunikoinnin tai symbolien kautta ja viestiä vääränlaisesta jäsenyydestä. (Kalliokoski, 2016, s.133–135).

Kolmas taso keskittyy yhteisöllisyyden kokemuksen tasoon. Se voi olla vuorovaikutuksen kautta syntyvä vaikutus, joka voi perustua todelliseen vuorovaikutukseen tai ihmisen mielessä tapahtuvaan merkitykseen. Kalliokoski painottaa, että kokemuksellista yhteisöllisyyttä on vaikea mitata, koska se selviää vasta kun kokemus ilmaistaan ja jaetaan muille. Siihen liittyy myös usein normittavia piirteitä, koska vaarana saattaa olla oletus, että kokemus yhteisössä on kaikilla samankaltainen. Kirkon yhteisöllisyyden ja muutoksen mittaamiseen löytyy kuitenkin keino. Sitä voidaan tutkia, sen mukaan mikä nimetään kokijaksi, kuulumisen kohteeksi tai yhteen liittyväksi asiaksi. Kalliokosken mukaan kokija voi olla yksilöstä ja ryhmästä aina kollektiiviseen kulttuuriin saakka. Kuulumisen kohteet voivat olla esimerkiksi Kristus, kirkko ja sen edustamat arvot tai eri toimintamuodot. Kalliokosken mukaan kirkon toiminnan tavoite voi olla kokemuksellisen yhteenkuuluvuuden pohja. (Kalliokoski, 2016, s.138–139.)

1.4 Evankelis-luterilaisen kirkon haasteet

Kirkon nelivuotiskertomus *Haastettu kirkko: Suomen evankelisluterilainen kirkko 2008–2011* vuodelta nostaa esille tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet kirkkoon. Tutkimuksella haluttiin selvittää ja analysoida kirkkoa ja sen toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia. Selvitys nosti esille muun muassa, että Individualismi vaikuttaa klassiseen yhteisöön kuulumiseen ja osallistumiseen elämään, johon uskonto kuuluu. Ihmisten arvomaailma on myös muuttunut ja tämä haastaa kirkkoa muutoksiin. Kansainvälisessä vertailussa Suomi oli Ruotsin ja Norjan kanssa vähiten aktiivinen uskonnollisissa osallistumisissa. Kartoituksessa tiedusteltiin muun muassa sitä, kuinka usein ihmiset osallistuivat jumalanpalveluksiin, kirkollisiin toimituksiin tai hengellisiin tilaisuuksiin. (Haastettu kirkko: Suomen evankelisluterilainen kirkko 2008–2011, 2012, s.7,35.)

Haasteita riittää myös muissakin kirkon toiminnoissa. Kirkkohallituksen tuoreessa strategiassa (2020) todetaan, että kasteiden ja vihkimisten määrät ovat vähentyneet ja kokoava toiminta tavoittaa vähemmän ihmisiä. Jäsenmäärät ovat laskussa ja joillakin alueilla kirkkoon kuuluu alle puolet sen asukasmäärästä. Kirkossa on myös sisäisiä erimielisyyksiä. Silti strategiassa todetaan, että kirkolla on tärkeä asema Suomessa. Tämä on näkynyt erityisesti kriisitilanteissa ja nykyisen pandemian aikana; Kirkko näkyy erityisesti toivon, turvan ja lohdutuksen paikkana. (Ovet auki: Suomen evankelisluterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026, 2020, s.2.)

1.5 Kirkon strategiat

Kirkon strategioita on tehty aktiivisesti koko 2000-luvun (*Haastettu kirkko: Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2008–2011, 2012, s.8*). Mainitsin jo aiemmin johdannossa, että osallisuudella on merkitystä, kun ihmisiä halutaan kiinnittää toimintaan.

Kirkon toiminnassa vapaaehtoistoimintaa ja osallisuutta halutaan vahvistaa. Tämä edellyttää silti toimintatapojen muutoksia, vaikka vapaaehtoistyötä on kehitetty pitkään. Vapaaehtoistyö on vieläkin usein työntekijä keskeistä. Vapaaehtoisille tarjotaan valmiita työtehtäviä ja he eivät pääse mukaan suunnitteluun. Vaarana työntekijäpainotteisessa kirkossa on, että jäsenet eivät pääse kehittämään itseään ja pääse mukaan yhteisöllisyyteen. Kirkon vapaaehtoistoiminnan kehittämisen työryhmän raportissa 2018 tuodaan muun muassa esille seuraavia kehitysehdotuksia; Painotetaan motivoiviin vapaaehtoistehtäviin, seurakunnan tiloja halutaan antaa enemmän kävijöiden käyttöön ja kehittää kirkon tiloja avoimiksi yhteisökeskuksiksi. (Tasavertaisina ja osallisina- Vapaaehtoistoiminnan kehittäminen- työryhmän loppuraportti, 2018, s. 4–5.)

Evangelis-luterilaisen kirkon uusimmassa strategiasta *Ovet auki - suomen evangelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026*, halutaan vastata haasteisiin, joita kirkko kohtaa tänä päivänä. Siinä painotetaan, että strategian kannalta on tärkeää tunnistaa eri ilmiöitä. Prosessiin on otettu osio myös aikaisempien vuosien strategioista.

Tärkeimmät valinnat liittyvät kirkon strategian nimeen *Ovet auki.* ”*Ovet on pidettävä auki, edelleen lähdettävä liikkeelle ihmisten keskuuteen ja kutsuttava ihmisiä sisään*”. Strategian pohjalla on myös kirkon perustehtävä. Ovet eivät ole pelkästään auki tässä ajassa vaan Kristuksen kautta taivaaseen. (Ovet auki-suomen evangelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026, 2020, s. 2–3).

Strategiaan kuuluu kuusi osa-aluetta, joita halutaan vahvistaa. Olen koonnut seuraavaksi pääkohdat:

1. *Ovet auki ulospäin*, merkitsee, että kirkon tehtävä on missionaarista. Tämä edellyttää, että lähdetään julistamaan ja palvelemaan ihmisiä. Yhteiskunnan eri ilmiöt lisääntyvät kuten eriarvoisuus, yksilöllistyminen, ihmisten turvattomuus ja syrjäytyminen. Tässä diakoniatyöllä on tärkeä osa. Diakonian tehtävä on olla kaikista heikoimpien puolella ja keskittyä sinne, minne muut tahot eivät ulotu. Kirkko pyrkii myös jatkossa olemaan enemmän yhteydessä niihin, jotka eivät ole jäseniä.

2. *Ovet auki kirkkoon ja kasvuun* tarkoittaa sitä, että kirkko on yhteisö, jossa osallisuus ja vieraanvaraisuus ilmenee. Strategian tavoite on, että ihmiset kokevat seurakuntayhteyden resurssiksi ja kirkon jäsenyyden tärkeäksi koko elämän ajan. Halu on myös parantaa eri ikäryhmien hyvinvointia sekä kanssakäymistä yli sukupolvien. Kirkon tiloja pyritään avaamaan enemmän ihmisille ja vapaaehtoisten organisoimalle toiminnalle. Yhteisöllisyyden ja hengellisyyden muotoja halutaan kehittää.

3. *Ovet auki kaikille*. Kirkko puolustaa ihmisarvoa ja on kansallisuuksien rajoja ylittävä. Yhdenvertaisuuteen painostetaan ja syrjintää vastustetaan.

4. *Ovet auki kumppanuuksille*. Selvittää yhteistyön merkitystä tulevaisuudessa. Kirkon tehtävä tehdään yhdessä työntekijöiden ja seurakuntalaisten kanssa. Jatkossa on tärkeää, että seurakunnilla on yhteistyötä toistensa kanssa sekä muiden toimijoiden kanssa. Seurakuntalaisten roolin merkitys kasvaa ja työntekijän rooli on tukea sitä.

5. *Ovet auki uusille mahdollisuuksille*. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaativat kykyä muuttua ja reagointia kirkolta. Toiminnassa halutaan myös kannustaa kokeilukulttuuriin eikä pelätä epäonnistumista.

6. *Ovet auki tulevaisuuteen*. Viimeisessä kohdassa painotetaan muun muassa luomakunnan tärkeyttä ja ihmisen vastuullisuutta. Ymmärrys kristinuskon globaalia kehityksessä on tärkeää tulevaisuudessa ja tiedostaa, että muilta voi oppia (Ovet auki-suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026, 2020, s. 5–10.)

2 YHTEISÖJEN KEHITTÄMINEN

2.1 Jumalanpalvelusyhteisöjen kehittäminen

Vuonna 2015 piispainkokous antoi työryhmälle tehtävän laatia selvityksen jumalanpalvelusyhteisöjen merkityksestä kirkoissa. Työryhmän tutkimuksessa jumalanpalvelusyhteisöllä tarkoitetaan niitä ihmisten kokoontumisia, joissa jumalanpalvelus on keskeinen yhteisöllisyyttä tukeva tekijä. Tutkimus keskittyi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon yhteydessä toimiviin jumalanpalvelusyhteisöihin. (Selvitys Jumalanpalvelusyhteisöistä, 2016, s.1–3.)

Tutkimuksen perusteella kirkkoon on perinteisten herätysliikkeiden ja järjestöjen vierelle kehittynyt jumalanpalvelusyhteisöjä, joissa ilmenee vahvistunutta yhteisöllisyyttä voimistuneen maahanmuuton seurauksesta. Kehitystä on tapahtunut esimerkiksi jumalanpalveluiden vieraskielisyyden, musiikin ja jumalanpalveluskäytäntöjen monipuolisuudessa. Työryhmän johtopäätöksissä todettiin, että toiminta on hyvä kirkolle. He esittivät piispainkokoukselle, että he antavat suosituksen seurakunnille, tuomiokapituleille ja jumalanpalvelusyhteisöille siitä, että jumalanpalvelusyhteisöjä tulee kehittää ja seurakuntien tulee tehdä yhteistyötä niiden kanssa. Jumalanpalveluksia tulee kehittää myös yhteisölliseksi, ihmisiä kutsuvaksi, osallistavana ja vieraanvaraisena. (Selvitys Jumalanpalvelusyhteisöistä, 2016, s.28.)

Pietari Hannikainen on tutkinut Suomen evankelisluterilaisen kirkon Jumalanpalvelusyhteisöjä väitöskirjassaan *Uuden sukupolven yhteisöt: Evankelis-luterilaisen Jumalanpalvelusyhteisöliikkeen osallistujien yhteisöllisyys, arvot ja hengellisyys* (2021) Hannikaisen väitöskirja käsittelee osittain sitä, mitkä tekijät ovat tehneet näistä yhteisöistä kiinnostavia ajassa, jossa kirkon kulttuurinen asema on muutoksessa ja jäsenet ovat vähenemässä. (Hannikainen, 2021). Yhteisöillä tarkoitetaan verkostoihin perustuvaa ja paikalliselta ruohonjuuritasolta syntyvää liikettä, jonka tarkoitus on rakentaa yhteisöllistä jumalanpalveluselämää paikallisessa seurakunnassa tai sen läheisyydessä. Evankelis-luterilaisella kirkolla on

haasteita vähenevien jäsenmäärien kanssa, mutta liike edustaa toimintaa, joka kasvaa (Hannikainen, 2021, s. 1.)

Millerin mukaan jumalanpalvelusyhteisöjen liikehdintä on osana laajempaa ilmiötä protestanttisissa kirkkoissa, joka on syntynyt osittain vastauksena sekularisoituvan ja moniarvoistuvan yhteiskunnan haasteisiin. Tämä liike ei ole Millerin (1997) mukaan yhtenäinen, vaan kyseessä on uusi suuntaus, joka koskee sitä, miten kristinuskoa tuodaan esille ja eletään modernin ajan kontekstissa (Hannikainen, 2021, s. 2.) Heelas ja Woodhead (1999) mukaan uudet liikkeet ovat karsineet pois toiminnasta piirteitä, jotka tuovat esille institutionaalista auktoriteettia ja sosiaalista valtaa. Ne ovat fokusoineet puolestaan rennompaan ja vapaamuotoisempaan tyyliin, jossa Jumalan voi kokea henkilökohtaisesti. (Hannikainen 2012, 2021, s.2.) Yhteisöliikkeen jumalanpalvelukset pyrkivät käyttämään tämän ajan mukaista kulttuurillista kieltä sekä tukemaan yhteisöllisyyttä niiden yhteydessä. Yhteisöllisyyttä pyritään myös edistämään pienryhmillä kodeissa, leireillä sekä kursseilla (Hannikainen, 2021, s.6.)

Hannikaisen tutkimuksessa nousi esille kolme yhteisöjumalanpalveluksien kävijätyyppiä, jotka eroavat toisistaan osallistumisessa. Osallistujatyyppejä analysoitiin suomalaisen muuttuvan yhteisöllisyyskulttuurin valossa. Siinä ilmenee, että perinteisessä yhteisöllisyydessä on tapahtunut muutos.

Perinteinen osallistuja oli aktiivinen jumalanpalveluksissa, mutta ei niinkään jumalanpalveluksen yhteisöprosessissa. Messuyhteisö näytti ensisijaisesti tukevan heidän hengellistä elämäänsä. Sosiaaliset tarpeet toteutuivat myös ensisijaisesti muualla. Ryhmä ei lukeutunut kulttuurilliseksi uudistajiksi vaan ryhmäksi, joka vaali traditioita ja perinteistä uskonnollisuutta. (Hannikainen, 20221, s. 54.)

Yhteisöorientoitunut ryhmä edusti uudenlaista tyyppiä kirkon kontekstissa, koska tämänlaista osallistuvaa toimintaa aikuisille oli vähän tarjolla seurakunnissa. Ryhmä oli aktiivinen ja osallistui aktiivisesti jumalanpalveluksiin ja seurakuntaelämän vastuutehtäviin. He toimivat käytännössä kannattelevana ydinjoukkona. Yhteisöorientoitunut ryhmä ei osallistunut ainoastaan hengellisyyden takia, vaan myös yhteisönä, johon kuului ihmissuhteita ja toimintamahdollisuuksia. Heille

osallistuminen näytti olevan itse valittu eikä perustunut kulttuuriin, traditioon tai velvollisuuteen perustuvaan jäsenyyteen. (Hannikainen, 20221 s.55.)

Kokemuksellinen ryhmä oli puolestaan vähiten sitoutunut opillisesti kirkkoon ja omaan rukouselämään. He olivat myös yleensä vähän edustettuja vastuutehtävissä. He arvostivat uudenlaista ja yhteisöllistä jumalanpalveluselämää. Sosiaaliset suhteet sekä jumalanpalveluksen kokemuksellinen ja hengellinen puoli olivat ryhmälle tärkeitä. (Hannikainen, 2021, s.55.)

Kaikkia yhteisöjumalanpalvelustyyppisiä yhdisti kuitenkin kristillinen hengellisyys eroista huolimatta. Hannikaisen tutkimistulokset osoittavat, että jumalanpalvelusyhteisöliikkeessä kristillinen hengellisyys on tärkeässä asemassa. Tämä eroaa perinteisessä evankelis-luterilaisessa kirkossa vallitsevassa laajassa vieraantumisessa ja maallistumisessa kirkosta. (Hannikainen, 59, 2021, s.59.)

2.2 Yhteisöjen kehittäminen Tampereella

Pastori Timo Pöyhönen on kirjassaan *Yhteisöjen kirkko* (2019) kuvannut omia kokemuksiaan seurakunnan ja jumalanpalvelusyhteisöjen rakentamisesta. Hän on ollut aikaisemmin rakentamassa opiskelijayhteisöä Turun Katariinan seurakunnassa. Opiskelijoiden määrä kasvoi pienestä ryhmästä noin 150:een. Hän on ollut myös kehittämässä nuorten aikuisten seurakuntatyötä Tampereella. Uusi verso- toiminta ja Varikko- messu yhteisöissä painotettiin yhteisöllisyyden syntymiseen toiminnan kautta. Kävijämäärät kasvoivat varikkomessuissa 350 henkilöön. (Pöyhönen, 2019, 16–19.)

Pöyhönen määrittelee jumalanpalvelusyhteisön niin, että se on enemmän kuin toimintamuoto. Se on kuin perhe, joka kasvaa yhteydessä toisiinsa. Sen tarkoitus on toteuttaa toimintaa yhdessä seurakuntalaisten kanssa ja miettiä miten jokainen halukas saataisiin mukaan. Kirkko on hänen mukaansa myös muuta kuin työntekijäpainotteinen ohjelmatoimisto: *“Kyse on seurakunnan näkemisestä jumalanpalvelusyhteisönä-avarana ystäväjoukkona, joka opettelee yhdessä*

seuraamaan Jeesusta ja rakastamaan toisiaan ja joka kokoontuu yhteisen alttarin ääreen”. (Pöyhönen, 2019, 20.)

Pöyhönen uskoo, että jumalanpalvelusyhteisöt voivat lisätä kävijämääriä messuihin. Messut sisältävät muutakin kuin pelkän messun. Hän nostaa esille, että vuosikymmeniä sitten kyläyhteisöissä messuihin tuli koko yhteisö. Monet tulivat esimerkiksi tapaamaan ystäviä ja kuulemaan juoruja. Yksittäisistä kävijöistä voi tulla vakiokävijöitä ja toimia lopulta yhteisön lähettiläänä, jotka tuovat tuttavansa mukanaan. Mikään kirkon mainoskampanja ei voi korvata sitä, että uudet ihmiset ovat löytäneet aidon yhteisön ja alkaneet tuomaan uusia ihmisiä mukaansa. (Pöyhönen, 2019, s.26–27.)

Yhteisön rakentamisessa on tärkeää huomioida jokainen yksilö erikseen. Monelle uudelle kävijälle uusi ihmisjoukko voi tuntua pelottavalta sisäpiiriltä. Tämän vuoksi on tärkeää luoda käytäntöjä, jolla uuden kävijän pelkoa autetaan. (Pöyhönen, 2019, s.63.) Nelson Searcyn (2017) mukaan seurakuntaan jäämisestä tehdään alitajunnassa päätös jo ennen tilaisuuden alkamista. (Pöyhönen, 2019, s.63). On tärkeää olla valmiudessa kohdata uudet kävijät ja saada heidät tuntemaan tervetulleiksi. Varikkomessuissa on käytetty apuna ”tervetuloatoivottajia”, jotka ovat olleet vastassa ovella. Hymyileminen ja ihmisten opastaminen ja auttaminen kuuluu heille. Heidän tehtävänsä on myös kohdata ja auttaa ihmisiä messun jälkeen. (Pöyhönen, 2019, s.65.)

2.3 Tukholman S:ta Clara kirkko

Nostan esille esimerkin Ruotsin kirkon yhteisöllisyyden rakentamisesta, koska kuten johdannossa mainitsin, kirkolla on haasteita muissakin länsimaissa ja eri maiden seurakunnat voivat oppia toisiltaan. Suomen kirkot ovat hakeneet inspiraatiota seurakuntatyön rakentamiseen esimerkiksi Ruotsista.

Ruotsin Luterilaisessa kirkossa on kohdattu samanlaisia haasteita kuin Suomessa. Jäsenmäärät ovat laskeneet ja monissa kirkoissa jumalanpalveluksissa kävijät ovat vähäisiä (Pettersson, 2013). Ruotsin seurakunnissa on myös tästä

syystä alettu tekemään kehittämistyötä. S:ta Clara on yksi esimerkki kirkosta, jossa on huomioitu yhteisöllisyyteen vaikuttavat tekijät.

S:ta Clara kirkko on myös tuttu monelle Suomen evankelis-luterilaisen seurakunnan työntekijöille, koska monet seurakunnat ovat tehneet sinne tutustumiskäyn-
tejä saadakseen inspiraatiota omaan työhönsä. Esimerkiksi Helsingin seurakun-
tien yhteisen seurakuntatyön työntekijät ovat vierailleet siellä (Kajos, 2016). Myös
Varustamo- toiminnan kanssa yhteisiä tiloja jakava Matteuksen kirkon ruotsalai-
nen seurakunta on vieraillut siellä aiemmin. Seurakunta on saanut heidän toimin-
nastaan inspiraatiota omaan matalankynnyksen työhönsä Kaffe på Plattan (Tori
kahvila), jossa he kohtaavat ihmisiä kirkon ulkopuolella ja kutsuvat heitä kirkolle
kahville ja pullalle. (Matteuksen ruotsalainen seurakunta, diakoni, Henkilökohtai-
nen tiedonanto 29.04.2021).

S:ta Clara kirkon toiminnan nykyhistoriassa oli uhka toiminnan lopettamisesta.
Kirkossa ei ollut juurikaan jumalanpalvelusta viettävää seurakuntaa (S:ta Clara
kyrka. Vår historia). Kirkko sai kuitenkin jatkaa ja töihin palkattiin pappi Carl-Erik
Sahlberg. Hän ja monet muut henkilöt panostivat siihen, että seurakunta palaisi
diakoniatyön juurilleen Tukholman ytimessä. He halusivat: ”*välittää valoa ja toi-
voa pimeydessä kaikista haavoittuvaisimmille*”. (S:ta Clara kyrka. Vår historia).
Entinen kirkkoherra Sahlberg kertoo kirjassaan *Miraklet i S:ta Clara*, kuinka hä-
nen 24 vuoden aikana tyhjä kirkko täyttyi ja diakoniatyö suuntautui etsivään dia-
koniaan. Se tavoitti muun muassa ihmisiä, jotka olivat kokeneet kovia elämäs-
sään ja monet heistä saivat kokea elämänmuutoksen heidän työnsä kautta.
(Sahlberg, 2015.)

Opinnäytetyöni aihepiiriä ajatellen on mielenkiintoista selvittää, kuinka Clara pyrki
konkreettisesti vaikuttamaan yhteisöllisyyden toteutumiseen toiminnassaan. En-
tisen toiminnan johtajan Carl- Erik Sahlbergin mukaan monet ihmiset arvostivat
kirkossa tapahtuvaa yhteisöllisyyttä ja olivat kirkossa tämän vuoksi. (Sahlberg,
2015, s. 31.) Hän kuvailee, kuinka S:ta Clara kirkko pyrki paremmin vastaamaan
kohderyhmien tarpeisiin ihmisiä, jotka oleskelivat Tukholman keskustassa päivit-
tään.

Ensimmäinen tärkeä muutos oli se, kun he tekivät kirkon suuresta sakaristosta kahvihuoneen, josta tuli S:ta Clararummet, eli avoin tila. Aluksi huoneessa päivystivät diakoniatyöntekijät. Ensimmäisen vuoden aikana huoneessa kävijät voitiin jakaa seuraaviin ryhmiin: Konserteissa- ja viikkomessuissa kävijät sekä ihmisiä, jotka tarvitsivat apua esimerkiksi surussa, sosiaalisissa ongelmissa ja uskon kysymyksissä. Heidän lisäksi kahvihuoneessa kävi spontaanisia kävijöitä, jotka olivat esimerkiksi töissä kaupungilla tai turisteina. Monet ihmisistä tulivat toistuvasti ja se johti siihen, että Clara- huoneesta oli tullut kohtaamispaikka ihmisten ja työntekijöiden välillä. (Sahlberg,1997, s.17–19.) Yhteisöllisyyttä edesautettiin kirkkokahvien järjestämisellä ja monet yksinäiset ihmiset saivat sitä kautta uusia tuttavuuksia.

Clara- kirkon työskentelytapa oli monien mielestä uutta ja useat ryhmät tulivat opintokäynneille kirkkoon (Sahlberg,1997, s.17–19). Sahlberg nostaa esille, että on tärkeää, että kirkko tuntuu avoimelta kaikille ihmisille ja on tärkeää, että he ovat onnistuneet saamaan eri taustaisia ihmisiä vierekkäin kirkon penkeille.

Clara- kirkossa haluttiin auttaa ihmisiä yhteisöön, jossa he saavat kasvaa. Clara kirkossa haluttiin korostaa sitä, että kävijät kokivat, että he tulivat nähdyksi ja, että seurakunnassa olisi perhemäinen tunne. Seurakunnan kasvaessa he aloittivat kotiryhmä- toiminnan, jonka piti olla jatke seurakunnan omalle toiminnalle kotiympäristössä rukouksen ja sielunhoidolliselle yhteisöllisyydelle. (Sahlberg,1997, s.72–78.)

2.4 CABLE, exposure ja konvivialiteetti

CABLE metodia käytetään yhteisöjen kehittämisessä evankelis-luterilaisessa kirkossa. Kurssi on ollut myös meneillä Matteuksen kirkon Varustamossa keväällä 2022. Cable metodi - Community Action Based Learning for Empowerment, jota käytetään monessa seurakunnassa kurssimuotona. Esimerkiksi diakonissalaitos on valmentanut yli 6000 ihmistä Cable-yhteisövalmennuksessa. Valmennus on pedagoginen ryhmäprosessi, joka on apuväline löytämään tapoja vaikuttaa

omaan elinympäristöön ja yhteisön hyvinvointiin. (Helsingin Diakonissalaitos, i.a.-a.)

Metodin kehittäminen alkoi Järvenpään diakoniaopistossa 1988, kun haluttiin kehittää opintosuunnitelmaa. He halusivat sisällyttää diakonian ydinosaamiseen osaamista asiakastyössä, ihmisten voimavaraistamista sekä osallistamista. Inspiraatiota haettiin aluksi Englannista, Manchesterista William Templefoundati-onista. Yhteisöllinen työskentely, joka oli saanut alkunsa Järvenpäässä, muuttui kansainväliseksi yhteistyöksi eurooppalaisten kumppaneiden kanssa, joihin kuuluivat kuten esimerkiksi Rotterdamin Wikjspastorat sekä pohjoismaalaiset Bräcke Diakonia Göteborgista. (Porkka, Pentikäinen & Kökkö, 2013, s. 14–16.)

Exposure- koulutuksella oli myös vaikutus CABLE metodin kehittämisessä. Järvenpää opettajat ovat olleet mukana kaksi kertaa Rotterdamissa exposure koulutuksessa. (Porkka, Pentikäinen & Kähkö, 2013, s.17.) Exposure- menetelmä oli kehittynyt Rotterdamin monikulttuurisessa Middleland kaupunginosassa, jossa ihmisillä oli myös sosiaalisia ja taloudellisia haasteita. Vastauksena jännitteisiin käynnistettiin kaupunkilähetystiimi (Urban mission team), mikä halusi auttaa ihmisiä alueilla, joissa oli alhainen sosiaalinen status. Ihmisiä haluttiin tukea säilyttämään ja palauttamaan oma arvonsa ja vaikuttaa omaan elämäänsä. Näin syntyi exposure työtap ja uusi lähestymistapa (Björklund ym., 2010, s. 13.) Työtapaan kuului olla perillä, mitä alueella tapahtui ja samalla reflektoida omaa suhdettansa siihen. Tarkoitus oli myös olla näkemättä ihmisiä objekteina. Rotterdamissa henkilökunta teki myös oman exposure- kierroksen joka viikko omalla alueella tai muulla kaupungin alueella (Björklund ym., 2010, s.14.) Nämä kävelyt voidaan nähdä sosiologisina matkoina asuinalueilla ja samalla asetetaan itselle kysymyksiä: mitä sinä näet, tunnet ja ajattelet siitä mitä sinä näet ja tunnet? Kävelyiden avulla voidaan altistaa itsensä moneen asiaan esim. moninaisuuteen ja haavoittuvaisuuteen ja kysyä samalla mitä itselle siinä yhteydessä tapahtuu? (Björklund ym., s.12–13.)

Yllämainituilla metodeilla on myös yhtäläisyyksiä Conviviality- käsitteen kanssa (suomeksi konvivialiteetti liittyy yhteisöjen kehittämiseen). Sillä tarkoitetaan yhdessä elämisen taitoa ja se viittaa espanjakieliseen termiin "convivencia". (4) Ivan

illich (2001) käytti termiä ensimmäisen kerran kuvaillessaan luovaa suhdetta ihmisten ja heidän yhteisönsä välillä. Termiä on käytetty myös vaihtoehtoisena käsitteenä monikulttuurisuudelle, koska konvivialiteetti viittaa jokapäiväiseen vuorovaikutukseen ja yhdessä elämiseen monimuotoisuudessa ilman valtaa. Konvivialiteetin historialliset juuret ovat Espanjasta, jolloin kristityt, juutalaiset ja muslimit elivät yhdessä 1400-luvun loppuun saakka. (Addy, 2013, s.18–19.)

Seeking Conviviality, Re-forming Community Diakonia in Europe on yhteistyöprosessi, josta tehtiin kirjallinen raportti ja siihen osallistui 28 henkilöä Euroopasta. Heistä suuri osa oli aktiivisia paikallisessa diakoniatyössä. Suomessa järjestettiin myös kaksi työpajaa 2011 Järvenpäässä Diakonia korkeakoulun tiloissa ja seurakuntaopistolla. Työryhmä halusi pohtia uudelleen yhteisödiakoniaa konvivialiteettiin pohjalta. Tarkoituksen oli työstää ohjelmallista visiota, jolla haluttiin vahvistaa elämää yhteisöissä. Dokumentin johdannossa todetaan, että konvivialiteetti käsite, johtaa suoraan kysymyksiin diakonian käytännöstä ja toiminnasta sekä ihmisarvosta ja oikeudenmukaisuudesta. Nämä kysymykset olivat myös osana prosessia ja dokumenttia. (Addy, 2013, s.1–4.)

Raportissa nousi esille ajatus, että diakoniatyöhön kuuluu avoimet tilat ja toiminta ihmisten jokapäiväisessä elämässä alueella, sekä myös työ oman tilan ulkopuolella. Työtä edistää myös, että sitä tehdään vapaaehtoisten avulla ja vapaaehtoinen voi olla itsekkin samassa elämän tilanteessa kuin autettava ryhmä. Autettava ryhmä voi myös itse olla osallinen työssä oman elämän muutoksen puolesta. (Addy, 2013, s.18–19.)

Monikulttuurisuus kysymykset olivat myös tärkeä osa raporttia. Siinä nostettiin esille Euroopan kasvava monikulttuurisuus ja uskonto. Raportissa pohdittiin myös miten protestanttiset kirkot suhtautuvat tähän moninaisuuteen. Seurakunta tarvitsee myös valmiuksia ja ymmärrystä, miten lähestyä kohderyhmää. (Addy, 2013, s.12.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Varustamon toimintaa halutaan kehittää ja yhteisöllisyyden lisääminen toiminnassa on tärkeä osa sitä. Opinnäytetyöni tarkoitus on selvittää Varustamon perjantaimessussa kävijöiden ajatuksia yhteisöllisyyttä edistävistä ja estävistä tekijöistä.

Opinnäytetyöni tavoite on auttaa lisäämään Matteuksen kirkon Varustamon asiakasymmärrystä, jota voidaan hyödyntää toiminnan kehittämisessä. Tämä myös ehkäisee työntekijäpainotteista toiminnan suunnittelua. Tutkimukset osoittavat, että yhteisöllisyydellä on tärkeä merkitys seurakuntien toiminnan kehittämisessä, jos ihmisiä halutaan kiinnittää seurakunnan aktiivisiksi jäseniksi. Osallisuus ja yhteisöllisyys lisäävät myös ihmisten hyvinvointia ja ehkäisevät yksinäisyyttä.

Varustamon Waste & Feast Snellu Cafén toimintaa on tutkittu aiemmin asiakaskyselyllä useammasta eri näkökulmasta ja yhtenä osa-alueena on selvitetty ravintolan sosiaalista merkitystä. (Anttila, 2018). Matteuksen kirkon Varustamotoiminnasta ei ole aikaisemmin tehty tutkimusta, jonka lähtökohta on yhteisöllisyys messussa kävijöiden näkökulmasta.

Tutkimuskysymykset:

1. Mitkä tekijät voivat *edistää* yhteisöllisyyden toteutumista Matteuksen kirkon Varustamo- toiminnassa.
2. Mitkä tekijät voivat *estää* yhteisöllisyyden toteutumista Matteuksen kirkon Varustamo- toiminnassa.

4 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ JA TYÖELÄMÄNKUMPPANUUS

4.1 Varustamo

Helsingin seurakunnat tekivät uuden toimintakulttuurin linjauksen vuonna 2016. Uudella linjauksella haluttiin vahvistaa hädänalaisimpien ihmisten löytämistä ja diakonian vaikuttavuuden parantamista. Diakonian kärkihankkeen nimeksi tuli *Helsingiläisen matkakumppanina*. Kärkihankkeen taustalla oli toimintaympäristön muutokset, jotka haastoivat myös kirkkoa muutokseen. Helsingissä oli ihmisiä, jotka kuuluivat hädänalaisimpiin ryhmiin kuten paperittomat ja heikoissa työmarkkina-asemissa olevat ihmiset. Esimerkiksi taloudellinen auttaminen ja elintarvikeapu tarvitsivat uudistamista. Hankkeessa haluttiin muun muassa keskittyä enemmän yhteisölliseen toimintaan yksilötyön sijasta ja monipuolisempaan vapaaehtoistoimintaan, vahvistaa kansalaislähtöistä työtä sekä yhteistyötä ja verkostoja. Hanke koostui yhdeksästä eri osa-alueesta, joihin yhtenä Varustamo mallin kehittäminen kuului (Helsingin seurakunnat, 2018, s.3.)

Varustamojen suunnittelussa oli ajatus tehdä diakonityötä eri tavalla ja yhteisöllisemmin. Suunniteluryhmä **halusi** Varustamojen olevan matalan kynnyksen diakoniakeskuksia, joissa voi tavata uusia ihmisiä ja osallistua toimintaan. Myös paikalliset tarpeet halutaan huomioida toiminnassa. Hengellisyys ja jumalanpalvelus on keskeinen osa kirkon ja myös Varustamoiden toimintaa. Varustamoita on Hermannin diakoniatalossa, Malmilla sekä Matteuksen kirkolla (Helsingin seurakunnat, s.11.)

4.2 Matteuksen kirkon Varustamo

Matteuksen kirkon Varustamo sijaitsee Itä-Helsingissä, Itä-keskuksen alueella keskeisellä paikalla kauppakeskuksen ja metron läheisyydessä. Varustamo-toiminnan lisäksi kirkolla toimivat Matteuksen ruotsalainen seurakunta, Helsingin seurakuntien venäjän- ja englanninkielinen työ. (Helsingin seurakunnat, 2021.)

Helsingin seurakuntien erityisnuorisokeskus Snellu vaikuttaa myös samoissa tiloissa. Sen työn painopiste on auttaa lapsia, nuoria sekä heidän perheitään elämänmuutoksissa. Toiminnassa on mahdollista tavata työntekijöitä ja keskustella oman elämän kysymyksistä kahdestaan työntekijän kanssa tai suurempana kokoonpanona kuten esimerkiksi perheenä. Snellussa järjestetään ryhmätoimintaa ja vapaaehtoistyötä ja siinä tuetaan myös nuorten työllistymistä Snellu Cafe Waste & Feast -ravintoloissa (Snellu, i.a). Waste & Feast -ravintolat ovat Helsingin seurakuntayhtymän alaisuudessa, joita on ympäri Helsinkiä ja niistä saa edullista kotiruokaa, joka on tehty kauppojen ylijäämäruosta. Ravintolat haluavat vaikuttaa yhteisöllisyyden rakentumiseen (Helsingin seurakunnat, 2022). Ravintolat tarjoavat myös työharjoittelua henkilöille, jotka ovat heikossa työmarkkina-asetmassa (Waste & Feast. i.a).

Varustamossa halutaan antaa ihmisille mahdollisuus toteuttaa omia ajatuksiaan sen toiminnassa ja tehdä ne yhdessä muiden kävijöiden kanssa. (Helsingin seurakunnat, 2022). Matteuksen kirkon toiminnanjohtaja Anne-Maria Maunuksela ilmaisee Kirkko ja Kaupunki -lehden haastattelussa, että Varustamot halusivat irti perinteisestä mallista, jossa seurakunta järjestää valmista toimintaa ihmisille. He tarvitsevat seurakuntalaisten ideoita ja osaamista toimintaansa. (Jaakkola, 2021.) Itäkeskuksen alue on monikulttuurista aluetta ja tämän vuoksi se on myös tärkeä osa Varustamon työssä. Hengellisyys kuuluu myös Varustamon ja kirkon toimintaan. (Jaakkola, 2021).

Varustamon perjantain kello 12.00 messuissa oli ollut tasaisesti kävijöitä Koronarajoitustenkin aikana. Messussa kävi yleensä noin 30 ihmistä. Monet ovat hyödyntäneet yhteisöruokailua niiden yhteydessä, kun rajoituksia ei ole ollut. (Ulla Lumijärvi, Varustamo pappi, Henkilökohtainen tiedonanto 12.01.2022).

Toiminnassa hyödynnetään myös kokemusasiantuntijoiden apua vertaistukena ja keskusteluapuna. (Helsingin seurakunnat. Kokemusasiantuntija tavattavissa.) Tällä hetkellä Varustamossa on meneillään Kaapeli (CABLE) valmennusryhmä (Community action based learning for empowerment), mikä on tarkoitettu työntekijöille ja vapaaehtoisille. Tarkoituksena on kehittää Varustamoa ja

seurakuntayhteisöä. Ryhmä antaa myös mahdollisuuden löytää omia voimavaroja ja yhteisöllisyyttä.

5 TUTKIMUSMENETELMÄ, AINEISTON KERUU JA ANALYYSIMENETELMÄT

5.1 Kohderyhmä

Tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa haastattelin Varustamon perjantaimessussa kävijöitä. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan yleensä kiinnostuneita saamaan tietoja henkilöiltä ja yhteisöiltä esimerkiksi ilmiöiden ymmärtämisessä (Vilkka, 2021, s.18). Haastatteluiden avulla tarkoitukseni oli saada vastauksia yhteisöllisyyttä edistävistä ja estävistä tekijöistä kävijöiden näkökulmasta Varustamon toiminnasta ja messusta käsin sekä yleisellä tasolla. Kun aloitin yhteistyöni Matteuksen kirkon Varustamon kanssa, keskustelin työelämäyhteistyön ohjaajani kanssa sekä muun henkilökunnan kanssa mahdollisista haastatteluiden kohderyhmistä. Sain lopulta tehdä itsenäisen päätöksen, minkä ryhmän tai ryhmien kautta lähden tutkimaan yhteisöllisyyttä edistäviä ja estäviä tekijöitä Varustamon toiminnassa.

Valitsin tutkimuskohteekseni lopulta perjantaimessussa kävijät, koska toiminta oli ollut avoinna keväällä 2022 ja se oli myös kooltaan kattava ryhmä (noin 30 henkeä). Ajattelin, että minulla olisi hyvät mahdollisuudet löytää haastateltavia sieltä käsin. Lisäksi teoreettisiin lähtökohtiin löytyi hyvin materiaalia jumalanpalvelukseen liittyvästä yhteisöllisyydestä. Tarkoitukseni oli hyödyntää sitä vertailussa ja tuloksien analysoinnissa.

Kävin kevään aikana useassa messussa. Informoin messun jälkeen siellä kävijöitä kolmesti opinnäytetyöstäni ja sen tarkoituksesta sekä jaoin monisteita opinnäytetyöstäni kiinnostuneille. Keskustelin usean messussa kävijän kanssa ennen ja jälkeen messun. Alkuperäinen tavoitteeni oli tehdä kaksi ryhmähaastattelua,

joissa olisi mukana 3–4 henkilöä kummassakin haastatteluryhmässä. Olin tiedotanut, että tarvittaessa voin myös toteuttaa muutaman yksilöhaastattelun. Koska kiinnostusta oli enemmän yksilöhaastatteluihin ja osa veti pois osallistumisensa, päätin tehdä kaksi yksilöhaastattelua ja yhden ryhmähaastattelun. Ryhmässä oli kolme osallistujaa. Haastateltavien kokonaismäärä oli viisi henkilöä, alempi määrä kuin olin aluksi suunnitellut.

Messussa kävijät olivat suurin osa eläkeikäisiä ja osa keski-ikäisiä. Kriteeri haastatteluun pääsyyn oli, että oli messussa kävijä ja kiinnostunut osallistumaan tutkimukseen. Osallistujille oli luvattu kahvi ja pulla haastatteluissa sekä palkkioksi viiden euron ruokalippu Varustamon Waste and Feast-ravintolaan. Sen lahjoitti Varustamo

5.2 Haastattelut

Haastattelut tehtiin huhtikuun 2022 alkupuolella Matteuksen kirkon tiloissa. Käytin haastatteluissa kirjastosta lainaamaani sanelinta. Päädyin sanelimeen matkapuhelimen sijasta, koska ajattelin perinteisen sanelimen olevan luotettavampi kuin oma matkapuhelimeni äänitys. Haastateltavat allekirjoittivat luvan haastattelumateriaalin käyttöön opinnäytetyössäni. Ennen haastatteluja kävin kertaalleen läpi, mihin ja miten materiaalia käytetään ja haastateltava sai myös kertaalleen lukea läpi suostumuslupa- dokumentin. Haastatteluihin olin varannut aikaa yhden tunnin. Ryhmähaastattelu kesti vajaan tunnin (55 min). Ensimmäinen yksilöhaastattelu kesti vähän yli tunnin (1 h 4min) ja viimeinen yksilöhaastattelu oli vajaa puolituntia (28 min), koska haastateltavan aikataulu muuttui.

Pohdin ennen haastatteluja, jos niiden nauhoittaminen vaikuttaisi haastateltaviin ja vastauksiin ja he mahdollisesti jännittäisivät tilannetta enemmän. Olin myös itse hieman jännittynyt nauhoituksen vaikutuksesta. Ryhmähaastattelussa tuntui, että alussa oli hieman jännittyneisyyttä, mutta se meni ohi nopeasti ja sanelimen olemassaolo unohtui pian. Painotin haastatteluissa, että tarkoituksena on keskustelunomaiset tilanteet, joissa toivon rentoa ilmapiiriä. Muistutin myös haastattelujen aikana, että tallenteista poistetaan kaikki tunnistettavat henkilötiedot ja

että ainoastaan oleellinen materiaali käytetään tutkimuksessani. Haastatteluissa käytin apuna teemahaastattelurunkoa, koska halusin mahdollisimman rennon ilmapiirin. Teemahaastattelu on keskusteluun pohjautuva metodi, jossa muistiinpanot eivät saa olla liian kattavat, jotta fokus pysyy haastattelussa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Valitsin teemat haastatteluihin teoriapohjaa käyttäen, jotta saisin vastauksia tutkimuskysymyksiini niiden kautta. Opinnäytetyöni teoria kuvailee käsitteen monitulkintaisuutta sosiaalitieteistä sekä kristillisestä traditiosta käsin. Haastattelujen teemat, kuten vuorovaikutus, yhteenkuuluvuus ja yhdessä vaikuttaminen liittyvät yhteisöllisyyskäsitteeseen. Halusin myös kartoittaa haastateltavien taustaa Varustamoon ja perjantaimessuun liittyen. Sitä kautta ymmärtäisin paremmin heidän syitä messussa käyntiin ja liittyivätkö motiivit yhteisöllisyyteen. En halunnut, että haastattelut etenevät yhteisöllisyys-termin kautta heti haastattelujen alusta saakka, koska terminä se on monitulkintainen. Otin myös esille yhteisöllisyys-käsitteen teemana, mutta vasta haastattelun edettyä ja silloin kun haastattelussa nousi esillä kyseinen teema. Avasin myös käsitteitä haastattelujen aikana haastateltaville, kun ilmeni, että se oli tarpeellista. Haastattelujen aikana tein myös täydentäviä kysymyksiä, koska totesin siihen olevan tarvetta ja haastateltavalla voisi olla enemmän sanottavaa teemaan liittyen. Teemakysymysten avulla halusin kartoittaa yhteisöllisyyteen vaikuttavia positiivisia ja negatiivisia tekijöitä.

5.3 Aineisto ja sen analyysi

Haastattelujen jälkeen litteroin tallenteet melkein kokonaisuudessaan ja jätin ainoastaan pois asioita, joilla ei ollut suoraan tekemistä tutkimuksen aihepiiriin kanssa. Poistin myös sisältöä, jossa saattoi olla tunnistettavia tietoja henkilöistä. Haastattelutallenteet olivat hyvänlaatuisia, puheet kuuluivat selkeästi ja pystyin erottamaan eri henkilöiden äänet toisistaan. Materiaalia kertyi 37 väljästi käsin kirjoitettua A4 sivua. Nimesin haastateltavat henkilöt haastattelumateriaalissa aakkosilla a-e, kirjaimet olivat vain haastattelujärjestys, eivätkä liity heidän nimiinsä. Litteroinnin jälkeen tiivistin jokaisen litteroidun haastattelun, jotta pääsisin ydinkysymyksiin, joihin halusin ensisijaisesti vastauksia eli niistä tekijöistä, jotka

vaikuttivat yhteisöllisyyden edesauttaviin ja estäviin tekijöihin. Käytin eri värejä ja merkitsin huutomerkkejä asioihin, jotka koin tärkeiksi ottaa mukaan.

5.4 Teemoittelu

Halusin analysoida omaa aineistoa teemoittelun avulla, ja tarkoitukseni oli löytää sen avulla tutkimuskysymyksiini vastauksia. Käytin teemahaastattelurunkoa jokaisen haastatteluryhmän kanssa, vaikka en käynyt systemaattisesti läpi joka kohtaa kaikkien haastateltavien kanssa. Silti teemat löytyivät pääasiallisesti eri haastatteluista. Eri haastattelujen puhutut teemat löytyvät yleensä jokaisesta haastattelusta, mutta vaihtelevin määrin ja erilailla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tiedostin, että teemahaastattelurunko eroaa teemoittelusta ja että se ei saa olla sidoksissa omiin haastatteluteemoihin ja olettamuksiin analyysissä. Hirsjärvi & Hurme (2015), muistuttavat, että haastattelun teemat ovat eri asia kuin materiaali, joka syntyy teemoittelusta. (Kirsi Juhila, ia). Vaarana on, että jos jäsentää analyysinsä perustan samojen teemahaastattelun teemojen mukaan, on mahdollista, että tutkija ei ole antanut riittävästi tilaa materiaalilleen ja silloin ennakkojäsennys on vaikuttanut analyysiin. (Kirsi Juhila, ia).

Silti haastatteluissa saadut vastaukset sopivat parhaiten suurelta osin teemakysymykseni pääluokkiin, kun jäsentelin niitä ja etsin vastauksia tutkimuskysymyksiini. Teemat saattavat tosinaan muistuttaa teemahaastattelun runkoa, jota on käytetty aineiston saamisessa (Saaranen- Kauppinen & Puusniekka 2006). Kun kuuntelin läpi haastatteluja ja litteroin niitä, esille alkoi nousta tekijöitä haastatteluista, jotka sopivat pääasiallisesti teemahaastattelun runkoon. Käytin apuna erivärisiä värikyniä, kun löysin toistuvia teemoja materiaalissa.

Yllätyin kuitenkin, että kun olin käynyt läpi valmiin litteroinnin moneen kertaan, esille nousivat uudet teemat, kuten kirkon ulkopuolella tehtävä työ, kulttuuri ja osallisuus. En ollut liittänyt alkuperäiseen haastattelurunkoon osallisuus- termiä, koska ajattelin, että terminä se voi olla haasteellinen haastateltaville. Olin

nimennyt teemahaastattelun runkoon sen sijasta yhdessä vaikuttaminen ja toteuttaminen ja ne liittyivät myös termiin osallisuus.

6 TULOKSET

6.1 Kävijöiden tausta perjantaimessuissa ja Varustamossa

Olen jakanut haastatteluiden osat teemoihin, jotka syntyivät teemoittelun avulla. Teemojen tarkoitus on nostaa esille materiaalista haastateltavien ajatuksia yhteisöllisyydestä, jotka liittyvät tutkimuskysymyksiini: *Mitkä tekijä voivat edistää ja estää yhteisöllisyyttä Matteuksen kirkon Varustamossa.*

Haastateltavien enemmistö kävi säännöllisesti perjantaimessussa ja messu oli kaikille haastateltaville tärkeä. Haastatteluissa ilmenee, että osalle messun kelonaika sopii hyvin heidän elämäntilanteeseensa. Yksi haastateltava kertoi, että hän pitää messun muodosta, musiikista sekä kirkon tiloista. Joukossa oli myös niitä, jotka olivat käyneet messuissa silloin kun Matteuksen kirkko oli alueen pääkirkko. Myös etäisyyden merkitys mainittiin kirkossa käyntiin. Ehtoollisen merkityksen korostui myös enemmistölle tärkeäksi syyksi käydä messussa. Messu mainittiin myös perustavanlaatuisena asiana kristitylle. Messun merkitystä kuvattiin seuraavasti:

”Siinä on kaikki mitä ihminen tarvitsee... siinä saa synnit anteeksi. Eniten kaipasin korona-aikana ehtoollista”.

”Tuo urkumusiikki ja ehtoollinen on korjaava kokemus”.

Ryhmähaastateltavista jokainen piti messua voimaannuttavana kokemuksena ja kuvailivat sitä levähdyspaikkana. Enemmistö koki saarnat tavoittavina. Ilmeni myös, että messut tavoittivat muita kävijöitä ja kuvailtiin, että niissä oli vetovoimaa:

”...Että se on tarpeellinen. Siinä on lisääntynyt väki, alkaa olla vetovoimaa... tää mikä oli viimeksi siinä pappina, niin hän on aivan erinomainen”.

Enemmistöllä oli puutteellista tietoa Varustamosta ja siitä, kuinka perjantaimessu liittyi siihen. Ilmeni myös, että he eivät olleet olleet osallisia muusta Varustamon toiminnasta kuin Waste and Feast ravintolasta. Osa oli kuitenkin kuullut, että Varustamolla on eri toimintamuotoja kuten nuorten toiminta. Korona-aika oli myös aiheuttanut epävarmuutta ja jännitystä siitä, että pidetäänkö messua tietyssä aikana.

6.2 Vuorovaikutus ja kohtaaminen

Suurella osalla haastateltavista oli vanhoja tuttuja, joita he olivat tavanneet messun yhteydessä. Kaikilla ei kuitenkaan ollut muita tuttuja messuissa, ainoastaan tuttuja kasvoja. Kenellekään haastateltaville ei ollut muodostunut uusia tuttuja messussa kävijöiden kautta. Uusia tuttavuuksia ovat olleet papit. Yhdessä haastattelussa ilmeni, että kävijä oli päässyt messun jälkeen keskusteluun uusien ihmisten kanssa ruokailussa Waste and Feast ravintolassa. Esille nousi myös vastaanottamisen merkitys messujen yhteydessä. Muisteltiin, kuinka aikaisempina vuosina Matteuksen kirkon ovella otti vastaan vapaaehtoinen nainen:

” Tässä oli ovella semmoinen pirteä nainen vähän iäkkäämpi, joka otti kaikki vastaan, halaili. Niin miltä se tuntui, aivan ihanalta”. ... Sillä tavalla, että tuntee itsensä tervetulleeksi ja tää aito kohtaaminen.”

Varsinkin henkilökunnan merkitys korostui kohtaamisissa ja rohkaisuissa. Esille nousi, että kohtaamiset ovat tulleet pääasiassa suntion ja papin kautta. Heidät oli toivotettu tervetulleiksi saapumisen yhteydessä, jolloin he olivat myös saaneet tietoa ruokailusta. Henkilökohtaisen huomioinnin merkitys korostui, kun oltiin ruokailussa ensimmäistä kertaa. Keskusteluissa nousi esiin ajatus, että jokainen

kohtaaminen henkilökohtaisesti on mahdotonta. Estäväksi tekijäksi ja positii-viseksi kokemukseksi uudelle kävijälle mainittiin seuraava ajatus:

”...Semmoinen tuli mieleen, että jos ei tuukaan niitä kohtaamisia. Tuut käymään, jäät vähän niin kuin yksin”. Ainakin omalle kohdalle joskus vaan joku hymyilee, niin saattaa päivä mennä, vaikka viikoksi tulee hyvä mieli”.

Keskustelimme myös siitä, kuinka messussa kävijät voisivat auttaa uusien kävijöiden kohtaamisessa. Uudet kävijät tulisi kohdata lämpimin ajatuksin, mikä saisi tunteen kävijälle, että hän tulee uudelleen. Ehdotettiin, että uusien kanssa voisi yrittää avata keskusteluja, vaikkakin kävijä saattaa pelästyä siitä, koska osa ihmisistä hakee yksityisyyttä ja haluavat olla rauhassa messun yhteydessä. Kontaktia haluttiin ottaa, mutta siihen liittyi pelko, että kokee itse loukkaantuvan. Totesimme kuitenkin, että se olisi silti hyvää riskinottoa, koska ihmiset ovat pohjimmiltaan samanlaisia:

”...Että vaikka se vähän tuntus niinku sellaiselta torjuvalta... tää perustuu siihen, että me ihmiset ollaan samanlaisia eli määki oon sellainen, että mä en halunnut aikaisemmin, että mua huomataan.”

Haastattelussa ilmeni, että vuorovaikutus ei ole ainoastaan ihmisten välistä vaan myös Jumala on osallinen vuorovaikutuksesta. Muutamat painottivat myös, että Jumala tuntee kaikkien ihmisten tilanteen. Lisäksi pohdimme, kuinka kävijöiden vuorovaikutusta voisi lisätä. Kuinka saataisiin luontevaa keskustelua syntymään tapahtumien jälkeen kävijöiden välille. Ehdotuksena mainittiin järjestettyä toimintaa kuten esim. kirkkokahvit. Ajateltiin, että messun jälkeen voisi olla kirkkokahvit järjestetysti ja messuvastaava johdattelisi johonkin teemaan esimerkiksi päivän tekstistä. Aikaisemman kokemuksen mukaan kirkkokahvien aikana on syntynyt keskustelua ja tutustumista.

6.3 Yhteenkuuluvuus ja yhteisöllisyys

Haastattelussa nousi esille, että messuun tultiin yleensä yksin ja että yksinkin voi olla yhteisöllinen. Haastateltava liittää yhteisöllisyyteen kuitenkin Jumalan:

”Mä saan rauhassa ottaa sen yhteyden korkeimpaan, mulla siis Jumala on tää korkein, se vaikuttaa kaikkiin”.

Toinen haastateltava koki yhteyttä myös seurakuntalaisiin ja Jumalaan:

”Sehän on sitä pyhäin yhteyttä”. Yhteyttä niinku ylöspäin, alaspäin tai siis sivulle. Siinä sillä lailla yhteyttä tuntee.

Toisaalta kokemus saattaa myös jäädä yksinäiseksi:

” Kuitenki aika yksinäiseksi kokemukseksi tai semmoiseksi, että jos siinä ei mitään muuta kuin se messu.”

Keskustelussa nousi myös esiin vahva yhteisöllisyyden kokemus ja yhteenkuuluvuuden tunne messussa:

” Mulla on kyllä tullut tämmöinen vahva kokemus joka kerta, että mä kuulun tähän joukkoon. Täällä on saman henkisiä. Tää on sellainen yhteisöllisyyden kokemus ”. Hän tarkentaa vielä kokemuksestaan: ” Se on semmoinen olo, että täällä on samanhenkisiä ja Jumala tuntee meidän kaikkien tilanteen.”

Enemmistö haastateltavista koki, että yhteisöllisyyskäsite merkitsee heille vahvaa tunnetta Varustamon ja messun yhteydessä. Kokemus puettiin sanoiksi, että kaikki kelpaavat:

”Se tässä seurakunnan hommassa on niin mahtavaa ja myös Varustamo jutussa. Kaikki kelpaa ja on hyvää kaikenlaista toimintaa.”

Yhteisöllisyyden kokemus liitettiin myös Jeesukseen Kristukseen:

”Tuijotan sitä keskellä ristiä, se pikku kynttilä... Se oli sellainen yhteisöllisyyden tuli. Niinku tietysti se on Jeesus Kristus myöskin.... Me ollaan hänessä kelpaava sakki.”

Papin saarna liitettiin, myös yhteisöllisyyden välineeksi:

”... Me ollaan tää porukka tässä Jumalan edessä... Ja tää pappi puhuu hyvin yhteisöllisesti, että me ollaan...”

Säännöllisyyden merkitys mainittiin myös yhteisöllisyyden mahdollistajana toiminnassa:

”Jos vaan käy sattuman varaisesti joskus niin sitä jää niinku ulkopuolelle, niin se on ihan itsestä kiinni tietysti”.

Vastauksissa ilmeni myös, että ihmisten asenteet vaikuttavat yhteenkuuluvuuteen ja yhteisöllisyyteen:

”...Silti tasa-arvoa, että joukossa on ihmisiä, jotka eivät hyväksy sitä ja toinen tätä. Tämmöisiähän me ihmiset ollaan. Mutta... Jeesuksen Kristuksen edessä ollaan samaa. Oltiinpa sitä tai tätä”.

Todettiin myös, että yhteisöllisyyteen kuuluu toisten hyväksyminen ja yhteisöön jäämiseen voi vaikuttaa ulkopuolisuuden tunne:

” Siinä on varmaan tää, uskoisin, että ulkopuolisuuden tunne kuitenkin ihmiselle jää”.

6.4 Nuoret, osallisuus ja osallistuminen

Aikaisemmissa teemoissa tuli ilmi syitä, mitkä voivat vaikuttaa ihmisen osallisuuden kokemukseen. Haastatteluissa ilmeni, että estäviä tekijöitä nuorten osallistumiseen kirkon toiminnassa saattavat vaikuttaa kirkon jäsenten eri näkemykset esimerkiksi avioliitosta. Haastateltavat pohtivat, että monelle voi olla helppo ase kirkkoa vastaan olettamus kelpaamattomuudesta. Keskustelussa nousi esille kirkon ja Varustamon tehtävästä viestiä, että kaikki kelpaavat. Esille nousi myös huoli, miten nuoret saataisiin jatkamaan kirkon toiminnassa rippikoulun jälkeen:

”Se on se haasteellinen ryhmä, mihin se katoaa? Se on niin onnistunut toimintaa rippikoulut ja leirit.”

Toiseksi estäväksi tekijäksi mainittiin median vaikutus. Mediassa puhutaan usein kielteisesti kirkosta ja kirjoitetaan esimerkiksi, miten vähän ihmisiä kuuluu kirkkoon ja seurakuntaan. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että mediassa voitaisiin korostaa sitä hyvää, mitä kirkko tekee aina kehdosta alkaen kuten toimitukset ja erilaiset toiminnot. Tämä kielteinen kuva saattoi välittyä myös etsiville nuorille. Keskustelimme myös osallisuudesta ja sen merkityksestä yhteisöllisyyden syntymisessä:

”Sitä haluaa, jotenki olla osallinen. Osallinen kantaa jotenki vastuuta jostakin.”

Pohdimme myös, kuinka ihmiset saataisiin pysymään kirkon toiminnassa, Varustamossa ja messussa. Yhdessä vastauksessa nousi esille osallisuuden vähäisyys kirkon toiminnassa:

” Sehän on semmosta... se on aika tylsää, ei niinku osallistuta... tullaan ja otetaan vastaan. Eipä juuri kysytä mitä haluaisit tai mitä sää oot ajatellut.... Ne tulee siltä pastorilta tai keneltä se nyt tulee ylhäältä päin tavallaan tämmönen opetus.”

Lisäksi uskottiin, että osallisuus vaikuttaa ihmisten viihtyvyyteen:

”Ainahan, jos on saanut vaikuttaa jollain lailla asiaan, niin sitä on mukana siinä enempi, mutta sit jos, vaan ylhäältä päin tulee, niin sitä niin arvostele, että mitäpä tää mulle kuuluu.”

Ehdotettiin myös, että perjantaimessuissa kerättäisiin kolehti, jolloin kävijä saisi olla osallinen auttamisessa. Seurakuntalaisten mielipiteen kuulemisesta kerrottiin esimerkki, jossa uudet seurakuntalaiset kutsuttiin tutustumaan seurakuntaan ja siellä kerrottiin vapaaehtoisille, missä toiminnoissa oli mahdollisuus auttaa. Myös heidän toivomuksensa huomioitiin tehtävissä. Hyvänä ajatuksena pidettiin, että olimme kokoontuneet haastattelun pohtimaan yhdessä, kuinka uusia voi kohdata Varustamon toiminnassa:

”Tähän on valtavan hyvä, että me kokoonnutaan saman pöydän ääressä miettimään tällaisia.”

Keskustelussa nousi myös esille haastattelijoiden oma vastuu Varustamon toiminnasta viestimisestä.

6.5 Yhteisöllisyyttä kirkon ulkopuolella ja kulttuurieroja

Keskusteluissa pohdittiin syitä kirkon jäsenkatoon. Esille nousi, että Varustamon pitää kuunnella ihmisiä:

”Se kuuntelee varmaan tätä ympäristöä, minkälaista väkeä täällä asuu? Ja yrittää niinku... ajatella, että ne varmaa tarvitsee jotaki ne ihmiset elämäänsä. Mitä kirkko voisi tarjota heille?”

Ehdotettiin, että pitää löytää uusia tapoja, jotta ihmiset saataisiin pysymään kirkossa ja yhteisöllisyydessä:

”Koska mä uskon, että ihmiset tarvitsevat ihan valtavasti sitä yhteisöllisyyttä. Se on niin katoavaa”

Esitettiin, että kirkko voisi jalkautua Stoa-aukiolle (kirkon ulkopuolella oleva tori). Lavaa voisi käyttää siellä esiintyvälle bändille. Aukio toimisi myös matalankynnyksen kohtaamispaikkana, jossa hengellisyys on esillä:

”...Mä tiedän ainakin ihmisiä, jotka ovat hyvinkin syvästi uskonnollisia, mutta eivät halua näyttää sitä. Mutta he haluaisivat, jotenkin osallistua. Ei mitään sisään heittoajatuksia...juuri tällamoista uudenpaa. Mitä mä sanoisin, myös sallivampaa. En tarkoita, että maallistutaan vaan nimenomaan hengellistytään, että viedään se hengellisyys joka paikkaan.”

Lisäksi ehdotettiin, että tapahtumassa voitaisiin käyttää taidemaalausta hyödyksi, koska monet harrastavat sitä ja lapsetkin voisivat siihen osallistua. Tuli myös maininta kesällä järjestettävistä kävelyryhmistä, koska niissä tulee kohtaamisia. Toivottiin mukaan eri ikäisiä ihmisiä, koska silloin tulee runsaasti eri näkemyksiä ja se koettiin rikkauksena.

Estävinä tekijöinä yhteisöllisyyteen mainittiin suomalaisten kulttuuri ja käyttäytyminen.

”Siellä (ukomailla) seurakunta on paljon yhteisöllisempää kuin Suomessa...aika kumma...se ilmapiiri on sellainen vähäsen pälyilevä. Siellä on jotenki lämpimämpää.... Ehkä suomalaiset on vähän omia rajoja varjelevia, että se on hankalampi tulla yhteen ja avoimesti sil-lain...”

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Messu

Tuloksissa korostui messun merkitys yhteisöllisyyttä edistävästä tekijöistä. Haastatteluissa ilmeni, että haastateltavat tulivat messuun monesta syystä, mutta tärkeimmäksi nousi itse messu ja ehtoollinen. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että messu toimi kaikille haastateltaville porttina Varustamoon ja koettuun yhteisöllisyyteen. Messuissa kävi noin 30 henkeä keväällä 2022. Se on mielestäni hyvä määrä, varsinkin kun huomioidaan korona-ajan rajoitukset ja evankelis-luterilaisen kirkon jäsenmäärien ollessa laskussa sekä yleensäkin pienet kävijämäärät kirkon messuissa. Mikä sai sitten ihmiset tulemaan perjantaisin Matteuksen kirkon Varustamon keskipäivän messuun? Haastatteluissa ilmeni, että haastateltavat tulivat messuun monesta eri syystä. Sosiologian määritelmän mukaan yhteenliittymisen ollessa ihmiselle itsessään päämäärä, arvokas ja luonnollinen, on kysymyksessä yhteisöllinen yhteenliittymä (Töttö, 1996, 154). Tähän kategoriiaan voidaan myös liittää kaikki haastattelussa mukana olleet messussa kävijät, koska he kokivat messun tärkeäksi ja luonnolliseksi. Nämä myönteiset tekijät voidaan tiivistää Pessin ja Seppäsen 2011 määrittelyllä, että yhteisöllisyydellä viitataan usein positiivisiin yhteyden tunteisiin (Kalliokoski, T, 2016, s.131).

Kävijät liittivät vuorovaikutuksen ja yhteenkuuluvuuden tunteen myös Jumalaan. Messussa koettiin yhteyttä muihin osallistujiin, kun puhuttiin kristittyjen yhteydestä. Haastateltavien joukossa korostui yhteisöllisyyden ja vuorovaikutuksen kokemus Jumalan yhteydessä. Teoriaosuudessa tätä yhteisöllisyyttä ja yhteyttä kreikan kielellä *koinonia*, kuvailtiin kristillisen tradition ja Raamatun ytimenä sekä Jumalan ja ihmisen läheisenä suhteena Jeesuksen Kristuksen kautta. (Mcgrath, (1999), Martin (1997.)) Paavalin kirjeissä sillä kuvataan esimerkiksi uskovien rakkauden yhteyttä ehtoollisen ja kasteen kautta. Ehtoollisen kautta ihminen pääsee myös yhteyteen ylösnousseen Herran kanssa (Browning, 2009, s. 117).

Messuyhteisössä välittyi suurelle osalle haastateltavia yhteenkuuluvuuden ja samanhenkisyyden tunne. Saarna koettiin tavoittaviksi ja yhteisölliseksi. Edellä mainitun jälkeen voin todeta, että messu on Varustamotoiminnassa tärkeä yhteisöllisyyden tunteeseen mahdollistava tekijä. Viitattiin myös siihen, että Messuilla on vetovoimaa, koska siellä on alkanut käymään enemmän väkeä. Voin tämän perusteella todeta, etteivät kävijämäärät automattisesti lisää yhteenkuuluvuutta, vaikka lisääntyneet kävijämäärät saattavat antaa sellaisen käsityksen.

Tutkimuksessa nousi esille myös yhteisöllisyyttä rajoittava tekijä. Erään haastateltavan kokemus oli, että messuista ja yleensäkin kirkon toiminnasta vuorovaikutus voi jäädä rajalliseksi. Varustamon perjantaimessussa on rajallinen aika, kuten messuissa yleensäkin. Messu on erilainen foorumi ihmisten väliselle vuorovaikutukselle, kuin esimerkiksi muu toiminta kirkon parissa, koska perusmessussa ihmisten välinen sanallinen vuorovaikutus toistensa kanssa jää vähiin. Tulkitseen, että yhteisöllisyyden kokemus perjantaimessussa on syntynyt haastateltavien ja muiden messussa osallistujien, papin ja Jumalan välillä. Sanallinen yhteisöllisyys välittyi ensisijaisesti papin ja saarnan kautta. Totean, että sanallinen vuorovaikutus toteutuu myös yhteisen liturgian kautta esimerkiksi rukoukset, tunnustukset ja virret. Tämä ei noussut esille haastatteluissa. Rauhantoivotukset ovat jääneet myös monessa seurakunnassa vähemmälle koronapandemian aikana, jolloin ihmiset pääsevät olemaan kasvotusten ja sanallisessa vuorovaikutuksessa. Tutkimus osoitti silti, että yhteisöllisyyden tunne on mahdollinen messun yhteydessä. Silti yhteisöllisyydestä ajatellaan usein aktiivista vuorovaikutusta muiden kanssa. Teoriassa ilmeni, että yhteisöllisyys kuvataan myös yksilöllisenä kokemuksena ilman varsinaista vuorovaikutusta muihin (esimerkiksi, että ihminen tiedostaa kuuluvansa universaaliin kirkkoon kasteen kautta ja teologia voi olla myös yhteisöllisyyden mahdollistaja. (Kalliokoski, 2016, s 130–132.) Samalla kokemuksellista yhteisöllisyyttä voi olla vaikea mitata, jos sitä ei ilmaista sekä oletetaan, että kokemus on kaikilla sama. (Kalliokoski, 2016, s.138.) Opinnäytetyöni haastattelujen avulla on ollut mahdollista saada ymmärrystä tähän kokemukseen Varustamon kontekstissa.

7.2 Yhteisöllisyys messun ulkopuolella

Tärkeä huomio tuloksissa on, että Varustamo ja messu eivät ensisijaisesti olleet paikkoja, jonne haastateltavat tulivat tapaamaan tuttuja. Moni oli kuitenkin tavannut vanhoja tuttuja messujen yhteydessä. Uusiin kävijöihin ei juuri ollut tutustuttu messussa tai muussa toiminnassa. Haastatteluissa nousi esille, että jos kohtaamisia ei tule, voi syntyä yksinäisyyden tunne.

Tutkimusosiossa kuvailtiin, että henkilökunnalla, erityisesti papilla ja suntiolla oli ollut tärkeä rooli ihmisten kohtaamisissa ja vastaanotossa sekä opastamisessa ennen ja jälkeen messun. Tämä korostuu myös teorian esimerkeissä, joissa seurakunnissa onnistuttiin tavoittamaan ihmisiä yhteisöllisyyteen. Teoriaosiossa S:ta Clara kirkon edesmennyt toiminnan johtaja Carl-Erik Sahlberg korosti, että on tärkeää, että kaikki kävijät tuntevat, että kirkko on avoin heitä varten ja että he tulevat nähdyksi (Sahlberg, 1997, s.72–78). Haastatteluissa nousi esille henkilökohtaisen kohtaamisen merkitys, mutta ajateltiin että on mahdoton kohdata kaikki ihmiset henkilökohtaisesti. Pohdin, että onko mahdotonta kohdata kaikkia Varustamossa kävijöitä henkilökohtaisesti? Tiedostan, että kaikkien kohtaaminen henkilökunnan kautta on vaikeaa, mutta mahdollisuus tähän paranee, jos käytetään vapaaehtoisten apua.

Tampereella oli huomioitu vapaaehtoisten merkitys, kun he olivat kohdanneet uusia kävijöitä, jotta he tunsivat itsensä tervetulleiksi. Varikkomessuissa on käytetty apuna niin sanottuja ”tervetuloatoivottajia”, jotka ovat olleet vastassa ovella. Heidän tehtävänä on ollut myös auttaa ja kohdata ihmisiä messun jälkeen. Uudelle kävijälle uusi ihmisjoukko voi tuntua pelottavalta sisäpiiriltä. (Pöyhönen, 2019, s.65.)

Waste and Feast ravintola näytti myös mahdollistavan vuorovaikutuksen syntymistä ja keskustelua Varustamon yhteydessä. Vaikka yhteisölounas oli meneillään ennen messua ja sen jälkeen, ei siitä ollut muodostunut vielä haastateltaville kohtaamispaikkaa, jossa tutustuttiin uusiin ihmisiin. Tuloksissa nousi esille, että ainoastaan yksi haastateltava oli päässyt keskustelemaan lähemmin muun

kävijän kuin henkilökunnan kanssa ja suuri osa haastateltavista ei ollut ruokaillut ravintolassa koskaan. Haastatteluissa ilmeni myös, että vaikka messussa kokisi yhteyttä Jumalaan ja seurakuntalaisiin, voi messun jälkeen jäädä yksinäinen kokemus, jos ei ole muuta kuin messu. Estäväksi tekijäksi mainittiin lisäksi ulkopuolisuuden tunne. Jos ihmiselle jää ulkopuolisuuden tunne, on mahdollista, että hän ei jää toimintaan. Tämän perusteella ehdotettiin, että messun ulkopuolinen toiminta voisi lisätä vuorovaikutusta Varustamossa ja yleisesti kirkon toiminnassa. Mainittiin, että esimerkiksi kirkkokahvi ja keskustelu messun teksteistä voisivat edistää vuorovaikutusta, jos tämä tehtäisiin ohjatusti messun jälkeen.

Huomioin tässä yhteydessä korona-ajan vaikutukset ravintolan aukioloihin parin vuoden ajan ja kuinka se on vaikuttanut jatkuvuuteen ja tutustumisen mahdollisuuteen ihmisten välillä. Teoria nostaa esille avoimen tilan merkityksen yhteisöllisyyteen, henkilökunnan läsnäolon sekä kirkkokahvin merkityksen ihmisten väliseen tutustumiseen (Sahlberg, 1995, 2015).

Haastateltavat eivät myöskään tienneet muusta toiminasta tarpeeksi, joka olisi voinut johtaa tutustumiseen muiden Varustamossa kävijöiden kanssa messujen ulkopuolella. Oman aktiivisuuden merkitys yhteisöllisyyden syntymisessä uskottiin myös vaikuttavan toisin, jos vain kävi harvoin toiminnassa. Totean, että kävijöiden oma kiinnostus vaikuttaa osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemukseen.

Opinnäytetyöni tutkimuksen haastateltavalla ryhmällä näyttää olevan samoja piirteitä kuin Pietari Hannikaisen tutkimuksessa esitelty yhteisöjumalanpalveluksen perinteinen kävijätyyppi. Kävijä oli aktiivinen jumalanpalveluksissa, mutta ei niinkään jumalanpalveluksen yhteisöprosessissa. Messut auttoivat heidän hengellistä elämäänsä ja sosiaaliset tarpeet toteutuivat ensisijaisesti muualla. (Hannikainen 2021, s. 54–55.) Pohdin, että vaikka kävijät voisivat lukeutua Hannikaisen luokitteluun, niin haastatteluissa selvisi myös, että kiinnostusta löytyi messun ja Varustamon kehittämisestä. Tuloksissa nousi esille, että haastateltavilla tuntui olevan halua olla mukana kohtaamassa messun toisia kävijöitä, vaikka siihen liittyi epävarmuuden tunne, että toinen ei halua tulla kohdatuksi. Seurakunnan työhön osallistuminen ja vaikuttaminen eivät ole ainoastaan messussa kävijän

vastuulla, vaan siihen tarvitaan myös valmiuksia ja halua seurakunnalta. Varustamon visioon kuuluu auttaa ihmisiä osallisuuteen.

Tulkitsen, että korona-pandemialla on ollut omat vaikutuksensa haastateltavien tietoisuuteen tai osallistumiseen muuhun toimintaan. Monet toiminnat ovat olleet kahden vuoden ajan osittain katkolla. Teemoissani ei ollut osiota erikseen koronasta ja sen vaikutuksista yhteisöllisyyden muodostumiseen Varustamon yhteydessä. Tuloksissa kuitenkin ilmeni epävarmuuden kokemista messujen jatkuvuudesta koronan aikana.

7.3 Nuoret

Tutkimusta aloittaessani tiesin, että messussa kävijät olivat pääosin eläkeiässä ja keski-ikäisiä. Omat haastateltavani kuuluivat myös näihin ikäryhmiin. Minulle oli yllättävää, että keskusteluissa yhteisöllisyydestä enemmistö oli kiinnostunut erityisesti nuorista ja siitä miten omassa analyysissä tämä teema nousi esiin. Haastateltavat pohtivat, kuinka nuoret saataisiin jäämään toimintaan rippikoulun jälkeen, jota yleensä arvostetaan nuorten keskuudessa.

Uskottiin, että esteenä nuorten osallistumiseen vaikuttivat osittain kirkon jäsenten eroavat näkemykset esimerkiksi avioliitosta. Painotettiin myös, että median negatiivinen viestintä kirkosta vaikutti nuoriin. Tulkitsen, että edellä mainitut asiat voivat estää osaa nuorista pääsemään kirkon yhteisöllisyyteen yleisesti ja myös Varustamoon ja nuorisotoimintaan. On tärkeää tiedostaa syitä, miksi nuoret jäävät kirkon toiminnan ulkopuolelle. Teoriassa tuotiin esille evankelis-luterilaisen kirkon viimeisimmässä Strategiassa halu kokeilla uusia toimintatapoja uusien ihmisten tavoittamisessa. Mielestäni on tärkeää pysyä mukana nuorten maailmassa ja yrittää saada heidän ääntänsä kuuluville ja selville, miten heitä saataisiin mukaan toimintaan. Aikaisempi tutkimus osoittaa kuitenkin, että evankelis-luterilaisessa kirkossa on myös hyviä tapoja saada nuoret pysymään toiminnassa pidempään. Jouko Porkan (2019) tutkimuksessa *The Young Confirmed Volunteers of the Evangelical Lutheran Church of the Finland: Motivation, Religiosity and Community* osoittaa isoskoulutuksen merkityksen monella tasolla nuorten

elämässä. Koulutuksessa monet hyvät oppimiseen liittyvät asiat syntyivät tekemisen kautta. Tämä prosessi vahvisti nuorten yhteisöllisyyden ja osallisuuden tunnetta. Myös identiteetti kirkkoon ja uskoon vahvistui sekä he tunsivat olevan arvostettuja jäseniä yhteisössä. (Porkka, 2019.)

Matteuksen kirkon Varustamon Snellun toiminnalla on laaja nuorisotyö ja he nostavat esille nuorten osallisuuden. Myös evankelis-luterilaisen kirkon strategiassa nousi toivomus parantaa eri sukupolvien välistä kanssakäymistä (Ovet auki-suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026, 2020, s. 5–10). Jotta tavoitteet täyttyisivät, on monella seurakunnalla tekemistä tämän asian edistämiseksi. Tässä yhteydessä pohdin, kuinka Varustamossa voisi lisätä eri ikäryhmien välistä vuorovaikutusta.

Tuloksissa ilmeni, että median positiivinen viestintä voisi vaikuttaa positiivisesti nuoriin, jos painotettaisiin kaikkea hyvää mitä kirkko tekee. Myös painotettiin Varustamon roolia viestiä nuorille, että kaikki kelpaavat. Tämän tulkitseen yhteisöllisyyttä edistäväksi tekijäksi.

7.4 Kirkon ulkopuolinen työ ja kulttuurierot

Kirkon jalkautuva työ on tärkeä osa kirkon työtä ja se nostettiin esille työnä, mikä voi edistää yhteisöllisyyttä. Tuloksissa nousi esille, että on tärkeää tiedostaa minikälaista väkeä alueella asuu ja heidän kuunteleminen. Haastattelussa pohdittiin, että uudet työmuodot voivat auttaa ihmisiä yhteisöllisyyteen. Esille nousi ajatus, että Varustamo jalkautuisi kirkon ulkopuolella olevalle Stoa aukiolle pitämään tilaisuuksia. Aukio olisi myös hyvä matalankynnyksen paikka ihmisille, jotka kokevat kirkon vieraana. Teoriaosuudessa esittelin S:ta Clara kirkon työtä, joka on tullut tutuksi diakoniatyöstään Tukholman keskustassa. Etsivällä diakoniatyöllään he ovat saaneet monia ihmisiä yhteisöllisyyteensä. Harjoitteluni aikana keväällä 2021 sain huomata, että Hermannin diakoniatalolla, mikä on osa Varustamoa, on paljon yhtäläisyyksiä S:ta Clara kirkon kanssa. Heillä on myös laaja diakoniatyö, joka tavoittaa monia ihmisiä päivittäin myös talon ulkopuolella.

Matteuksen kirkko sijaitsee alueella, jossa liikkuvat eritaustaiset ihmiset ja alue on monikulttuurinen. Esittelin aiemmin teoriaosassa kirkon Cable metodin. Koulutuksella on juuret exposure- metodissa Rotterdamista. Siellä kaupunkilähetystiimi oli jalkautunut auttamaan ihmisiä monikulttuuriselle alueelle, missä oli jännitteitä. Tämä työmuoto on mielestäni hyvä, koska ihmiset eivät aina löydä apua ja kirkon tehtävä on mennä sinne, missä ihmiset ovat ja oppia tuntemaan heitä. Samalla kun opitaan tuntemaa ihmisiä, saadaan selville mikä voisi saada heidät osallistumaan kirkon toimintaan.

Tämän vuoksi on hyvä huomioida ihmisten väliset kulttuurilliset erot, kun yhteisöllisyyttä halutaan rakentaa monikulttuurillisesti. Haastattelussa nousi esille kokemus, että ulkomailla seurakunta on yhteisöllisempi ja suomalaiset ovat omia rajoja varjelevia. Teoriassa nostin esille konvivialiteetti- käsitteen, joka sopii myös Varustamon toimintatapaan, koska siihen kuuluu monikulttuurisuus ja yhteistyö eri taustaisten ryhmien kanssa. Termiä on myös käytetty vaihtoehtoisena käsitteenä monikulttuurisuudelle, koska konvivialiteetti viittaa jokapäiväiseen vuorovaikutukseen ja yhdessä elämiseen monimuotoisuudessa ilman valtaa. (Addy, 2013, s.18–19.) Annoin jo yllä esimerkkejä teorianpohjalta jalkautuvasta työstä kirkon ulkopuolella. Teoria osuudessa kuvattiin myös, että tämä ajatus sisältyy konvivialiteettiin työmuotona. Diakoniatyöhön, joka on saanut vaikutteita siitä, kuuluu siihen avoimet tilat ja toiminta ihmisten alueella jokapäiväisessä elämässä, sekä myös työ oman tilan ulkopuolella. Lisäksi työtä edistää se, että sitä tehdään vapaaehtoisten avulla ja vapaaehtoinen voi olla itsekin samassa elämän tilanteessa kuin autettava ryhmä. Autettava ryhmä voi myös itse olla osallinen työssä oman elämän muutoksen puolesta. (Addy, 2013, s.18–19.)

7.5 Eettiset näkökohdat ja luotettavuus

Tiedostin ennen haastatteluja, että koronapandemialla saattoi olla vaikutuksia tutkimukseeni yhteisöllisyydestä, koska moni toiminta on ollut katkolla viimeisen kahden vuoden aikana. Usealta vastaajilta puuttui kokemusta muista toiminoista, joten haastattelu keskittyi paljolti messun yhteyteen. Tämä vaikuttaa siihen, että tutkimus jää puutteelliseksi arvioimaan toimintaa Varustamon messun

ulkopuolella. Haastattelijat pohtivat kuitenkin yhteisöllisyys- ilmiötä myös yleisellä tasolla ja vastauksia voidaan hyödyntää toiminnan kehittämisessä.

Suoritin opintoihini liittyvää viimeistä sosiaalialan harjoitteluani Matteuksen kirkon Varustamon yhteydessä keväällä 2021. Sinä aikana tutustuin työtekijöihin ja osaan kävijöistä. Tämän vuoksi on tärkeä tiedostaa oma suhde opinnäytetyön yhteistyökumppaniin, koska se ei saa vaikuttaa tutkimukseen. Kallio (2011) huomio tämän tuomalla esille, että jos kuluu kohteen sisäpiiriin, täytyy tiedostaa tämän roolin vaikutukset tiedon tuottamisessa (Vilkka, 2021, s.123). Edellä mainittu ei ole vaikuttanut johtopäätöksiini tai tutkimuksen esittämiseen puolueettomasti.

Noudatin hyvän tutkimuskäytännön periaatteita ja alan ammattieettistä ohjeistusta sekä lainsäädäntöä opinnäytetyn prosessin aikana. Käsittelin henkilötietoja vastuullisesti. Oma aihepiirini käsitteli yhteisöllisyyttä Varustamon messun yhteydessä ja tutkii messun kävijöiden ajatuksia, myös kristillisestä näkökulmasta käsin. Tämä ryhmän voidaan nähdä lukeutuvan erityiseen henkilötietoryhmään, koska siinä käsitellään uskonnollista vakaumusta, on tämä lähtökohtaisesti kielletty. Luvan voi kuitenkin saada siinä tapauksessa, että, saa luvan kyseiseltä henkilöltä. (Tietosuojavaltuutetun toimisto.) Kaikki haastateltavat allekirjoittivat sopimuksen, että haastatteluita saa käyttää opinnäytetyön yhteydessä ja kävin myös läpi mitä se konkreettisesti tarkoittaa. Lupauduin käsittelemään haastattelumateriaalia vastuullisesti ja suojata niitä. Poistin myös litteroidusta materiaalista tunnistustietoja, ettei henkilöihin olisi tunnistautumisen vaaraa. Tiedostin, että tutkimuksen kannalta oli hyvä varmistaa, että nauhoitukset olivat hyvälaatuisia, jotta minimoisin väärintulkintaa tutkimuksessa. Haastattelujen aikana tein tarkentavia kysymyksiä aina, kun olin epävarma vastuksesta. Huomioin myös, että aineistoni ja lähteiden laatu vaikuttaa opinnäytetyön luotettavuuteen. Tämän vuoksi olen pyrkinyt kiinnittämään huomiota lähteisiin ja niiden luotettavuuteen sekä monipuolisuuteen. Oma toiminta vaikuttaa esimerkiksi tuloksiin, päätelmiin sekä tulosten hyödyntämisiin. (Vilkka, 2021, s. 186.)

Hain tutkimusluvan Helsingin seurakuntayhtymältä. Liitin hakemukseeni aineistonhallintasuunnitelman ja tietosuojaa koskevan vaikutusten arviointisuunnitelman. Olen koko opinnäytetyön prosessin aikana pyrkinyt olemaan yhteydessä

työelämäntahoon ja saanut sieltä myös tukea opinnäytetyöprosessiini. Minulle on ollut myös erittäin tärkeää kohdata haastateltavat kunnioittavasti ja tuoda esille heidän apunsa merkitys Varustamon kehittämisessä sekä opinnäytetyöni valmistumisessa.

Opinnäytetyön tulokset ovat syntyneet vuorovaikutustilanteissa minun ja haastateltavien kanssa keskustelunomaisissa tilanteissa. Haastateltavat ovat antaneet ymmärrystä siitä, mitä he ajattelevat yhteisöllisyyteen liittyvistä tekijöistä, jotka voivat auttaa kehittämään Varustamon toimintaa. Voin todeta, että tulokset, jotka nousivat esiin haastatteluista antavat vastauksia tutkimuskysymyksiini tekijöistä, jotka voivat edistää ja estää toimintaa Varustamossa ja yleisellä tasolla kirkon kontekstissa.

7.6 Ammatillinen reflektio

Kun ryhdyin pohtimaan opinnäytetyöni aihetta pari vuotta sitten, tarkoitukseni oli tehdä opinnäytetyö, mikä kuvaa yhteisöllisyyttä S:ta Clara kirkon toiminnasta käsin. Opinnäytetyöni polku johti minut kuitenkin Matteuksen kirkon Varustamoon, jossa suoritin viimeisen Diakonia korkeakoulun sosiaalialan harjoitteluni. Varustamossa sain mahdollisuuden jatkaa yhteisöllisyyden teeman parissa sekä olen myös voinut hyödyntää S: Clara kirkon kuvausta tässä opinnäytetyössä.

Opinnäytetyöprosessin aikana pohdin, mikä aihepiiri voisi auttaa minua kehittämään diakonityössä sekä voisi kehittää työelämäyhteistyötä. Olen opinnäytetyön prosessin aikana ensisijaisesti halunnut tehdä opinnäytetyötä kirkonalalle ja osana diakonityötä. Teema yhteisöllisyydestä sopii myös omaan työskentelytapani. Työskennellessäni aikaisemmin seurakuntatyössä olen havainnut, että yhteisöllisyydellä on merkitystä monen ihmisen elämään. Yhteisöllinen toiminta ehkäisee yksinäisyyttä ja mahdollistaa uusia sosiaalisia verkostoja.

Mielestäni seurakunnan tehtävä on luoda kohtaamispaikkoja, joissa jäsenet saavat olla osallisia suunnittelussa ja tekemisessä. *Koinonia* käsite kuvaa hyvin yhteisöllisyyttä, joka kuuluu vahvasti kirkon identiteettiin. Yhteisö, jossa rakkaus on

läsnä vuorovaikutuksessa Jumalaan ja toisiin ihmisiin. Seurakunnan yhteisöllisyys ei ole myöskään irrallaan muusta yhteiskunnasta. Kirkon tehtävä on tavoittaa ihmisiä sen seinien ulkopuolelta. Kirkon trendi on myös se, että toimintaa tehdään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa esimerkiksi järjestöjen ja muun sosiaalialan kanssa. Varustamossa toimitaan myös edellä mainitulla tavalla.

Opinnäytetyöni aihepiiri liittyy myös vahvasti diakoniatyöntekijän eettiseen ohjeistukseen, jossa huomioidaan yhteisöllisyys. Diakoniatyöntekijän tehtäviin kuuluu esimerkiksi edistää vuorovaikutuksen syntyminen. (Diakoniatyöntekijöiden liitto ja Diak, 2017.) Sosionomin kompetensseihin kuuluu osata asiakastyötä, johon kuuluu esimerkiksi ymmärtää ihmisen hyvinvointia suojaavaa tekijöitä ja riskitekijöitä. Aihepiirini koskettaa ihmisen kokonaisvaltiasta hyvinvointia, johon myös kuuluu yhteisöllisyys. Kompetensseihin kuuluu myös ymmärtää moninaisuutta ja edistää kulttuurien välistä keskustelua. Ihmisten moninaisuus ja monikulttuurisuuden huomioiminen on ajankohtainen kirkon työssä. (Sosiaalialan amk-verkosto, 2016.)

Opinnäytetyöni aikana olen saanut kehittyä tekemällä tutkimusta yhdessä toisten toimijoiden kanssa, mikä tutkimuksessani tarkoittaa työelämäyhteystyötahoa sekä haastateltavaa ryhmää. On ollut arvokasta kuunnella ihmisten ajatuksia, ymmärtää mitä he sanovat ja analysoida vastauksia tutkimuksen valossa. Ihmisen kuunteleminen ja ymmärtäminen on yksi yhteisöllisyyden prosessin tärkeitä alueita. Uskon myös, että sekä sosiaalialalla että kirkon alalla tullaan tarvitsemaan kohtaamispaikkoja, jotka rakennetaan yhteisöllisyyden pohjalle. Koen, että olen saanut tässä opinnäytetyön prosessissa hyödyntää oppimaani Diakoniakorkeakoulusta monelta eri osalta kuten teorian ja käytännön kautta.

7.7 Jatkotutkimus ja kehittäminen

Haastateltavat antoivat monia hyviä ajatuksia yhteisöllisyyttä edistävästä ja estävistä tekijöistä. Varustamalla on mahdollisuus hyödyntää ajatuksia oman toiminnan kehittämisessä. Seuraavaksi nostan esille joitakin ajatuksia tutkimustulosten pohjalta.

Koska haastateltavilla oli puutteellisia tietoja Varustamosta, huomioin, että on tärkeä jatkaa tiedottamista kävijöille kaikesta hyvästä, mitä Varustamossa on tarjolla tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Kun olin viimeistelemässä opinnäytetyötä toukokuussa 2022, ilokseni sain kutsun tulla tutustumaan Varustamoon ja sen toimintaan yhdessä muiden kiinnostuneiden kanssa. Ymmärrän, että on ollut haastavaa tiedottaa toiminnasta, kun on ollut rajoituksia ja monet kävijät ovat olleet varovaisia tulemaan toimintaa pandemian aikana. Opinnäytetyön teoriassa nousi esille, että parhaat toiminnan mainostajan ovat muut toiminnassa kävijät itse ja opinnäytetyön tuloksissa välittyi myös, että on halua tiedottaa toiminnasta. Mielestäni kannattaa hyödyntää aktiivikävijöitä toiminnan mainostamisessa.

Toinen ajatus mikä vastauksissa nousi esille liittyy yhteisöllisyyteen messun jälkeen; kuinka messussa kävijät pystyisivät jatkamaan yhteisöllisyyttä messun päätyttyä? Tiedostan, että Varustamon Waste and Feast ravintolassa on lounas menossa ennen ja jälkeen messua ja osa haastateltavista oli käynyt aterioimassa ravintolassa. Yhdessä keskustelussa nousi esille ajatus, olisiko mahdollista mennä kirkkokahveille messun jälkeen ohjatusti ja jatkaa keskustelua esimerkiksi messun teemoista. Esille nousi myös, että kirkkokahvit saattavat mahdollistaa tutustumisia jäsenten välillä. Pohdin, että miten olisi mahdollista järjestää yhteinen kirkkolounas tai kahvi messussa kävijöille. Jätän tämän ajatuksen jatkokehittämiseksi Varustamolle.

Kolmas ajatus koskee jalkautumista ja kirkon ulkopuolella olevaa toimintaa, mikä nousi esille tutkimuksesta. Haastattelussa tullut ehdotus oli, että Varustamo järjestäisi tapahtuman Stoa aukiolla ja hyödyntäisi esimerkiksi siellä olevaa lavaa. Pohdin, että tämä tavoittaisi paljon ihmisiä ja antaisi tietoisuutta ihmisille, jotka eivät tunne Varustamo. Kirkon ulkopuolella olo on hyvä matalan kynnyksen tila ihmisille, jotka kokevat kirkon ja sen toiminnan vieraaksi. Tällaista tilaisuutta voisi suunnitella ja tehdä yhdessä Varustamon eri toimintojen kanssa ja jatkaa yhteiskehittämistä henkilökunnan ja vapaaehtoisten kanssa.

Neljäs ajatus koskee perjantaimesua. Kiinnostusta saattaisi löytyä vapaaehtoisille, jotka voisivat auttaa perjantaimesuissa esimerkiksi vastaanottamalla ihmisiä

”tervetuloatoivottajia”, ja jakamaan messuohjelmia, keräämällä kolehdin tai autamaan ehtoollisen aikana. Messun jälkeen vapaaehtoiset voisivat myös huomioida erikseen uusia kävijöitä henkilökunnan kanssa. Perjantaimessut ovat lyhyitä ja rajallisia foorumeita, mutta uskon, että tämä on pohdinnan arvoista saada kävijät osalliseksi messuissa.

Lopuksi nostan vielä uudelleen jo esille tulleen ajatuksen miten eri sukupolvien välinen vuorovaikutus voisi kehittyä Varustamon toiminnassa. Siinä kiinnostuneelle opiskelijalla tärkeä aihepiiri jatkotutkimusta varten.

LÄHTEET

- Addy, T. (toim.). (2013.). *Seeking Conviviality. Re-forming Community Diaconia in Europe*. The Lutheran World Federation.
- Anttila, M. (2018) Waste & Feast Snellu Cafen Asiakastutkimuksen raportti.
- Bess, K. D., Bishop, B., Fischer, A.-T., & Sonn, C.C. (2002). Introduction. Teoksessa B. Bishop, A-T, Fischer & C.C, Sonn. *Psychological Sense of Community: Research, applications, and implications*. (s. 3-24). *Kluwer Academic pelenum Publishers*.
https://books.google.fi/books?id=rZY-nvV4P0gC&printsec=frontcover&dq=editions:PJ4e7vM8dEAC&hl=fi&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Björklund, K., Dahlin, L., Donning, Y., Möller, A., Sandahl, L., Stenow, H., & Starke, P. (toim.). (2010). *Exposure- som synsätt, förhållningssätt och arbetssätt*. Arcus förlag.
- Browning, W.-R.-F. (2009). Fellowship. (2009). Oxford Dictionary of the Bible. Oxford University Press.
- Diakoniatyöntekijöidenliitto ja Diakonia-korkeakoulu. (22.9.2016)
 Diakoniatyöntekijän eettinen ohjeistus [ohjeet]. Saatavilla 5.9.2022
https://www.dtl.fi/media/dtl_eettisetohjeet_2016.pdf
- Eskola, J., & Suoranta, J. 1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Giertz, B. (1993). *Förklaringar till Nya Testamentet: Johannes—Korinthierbrev*. (3.uud. painos.). Verbum.
- Kirkon tutkimuskeskus. (2012): *Haastettu kirkko: Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2008–2011*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Saatavilla 27.01.2022 <https://kirkonpilvi.sakasti.fi/files/a9d9adbc-92e6-45dd-a7e7-460301e49523/haastettu-kirkko.pdf>
- Hannikainen, P. (2021). *Uuden sukupolven yhteisöt: Evankelis-luterilaisen jumalanpalvelusyhteisöliikkeen osallistujien yhteisöllisyys, arvot ja hengellisyys* [väitöskirja, Helsingin yliopisto] Helsingin yliopisto.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-7275-4>

Helsingin Diakonissalaitos. Cable-yhteisövalmennus. Saatavilla 24.01.2022

<https://www.hdl.fi/ye-taitokeskus/valmennukset/>

Helsingin seurakunnat. Matteuksen kirkon Varustamo. Saatavilla 15.12.2021

<https://www.helsinginseurakunnat.fi/sisaltokeskus/matteuksenkir-konvarustamo.html.stx>

Helsingin seurakunnat (i.a) Mikä on Snellu. Saatavilla <http://www.snellu.info/>

Helsingin seurakunnat (i.a) Waste & Feast. Saatavilla 15.12.2021

<http://www.wastefeast.eu/>

Helsingin seurakuntayhtymä (2018). Helsinkiläisen matkakumppanina: diakonian kärkihanke 2017–2018. Rik Poppius/ Mainostoimisto Poppius & Co. Saatavilla 27. 01. 2022 https://www.helsinginseurakunnat.fi/material/attachments/zJFGkkQ6J/diakonian_karkihanke_loppura-portti_pieni.pdf

Jaakkola, O. (03.05.2021). Hävikkiruokaa, juttuseuraa, työharjoittelua, talous neuvontaa- Helsingin seurakuntien kolme Varustamoa ovat uudenlaisia auttamis- ja toimintakeskuksia. <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/havikkiruokaa-juttuseuraa-tyoharjoittelua-talousneuvontaa-helsingin-seurakuntien-kolme-varustamoa-ovat-uudenlaisia-auttamis-ja-toimintakeskuksia#c45192cb>

Juhlia, K. Teemoittelu. Teoksessa J. Vuori (toim.). Laadullisen tutkimuksen verkko käsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen arkisto. Saatavilla 01.27.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>

Kalliokoski, T. (2016) Yhteisöllisyyden käsitteen merkitykset ja kirkon yhteisöllisyyden muutos. Teoksessa M. Hytönen., M, Ketola., V-M, Salminen., J, Sohlberg & L, Sorsa. (toim.). Erilaisista yhteisöistä elävä kirkko. (s. 125–143). Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 124.

Kallio, A. (2021) Litterointi. Teoksessa J. Vuori (toim.). *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/>

Karjalainen, A.L., Kiviranta, M., Nylund M., Valtonen, M., & O, Vesterinen (toim.). (2020). Osallistuvan ja tutkivan kehittämisen opas 2.0. Diak opetus 7). <https://libguides.diak.fi/oskeopas>

- Lampinen, M.-S., Viitanen, E., & Konu, A. (2013). Systemaattinen kirjallisuus katsaus yhteisöllisyydestä työelämässä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 50 (1). saatavilla 27.01. 2022 <https://journal.fi/sla/article/view/8564>
- Martin, R.-L. (1997). *The Family and the Fellowship: New Testament Images of the Church*. Wipf and Stock publishers. Saatavilla 27.01.2022 https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=bTn7DwAAQ-BAJ&oi=fnd&pg=PA9&dq=martin+1997+fellowship&ots=9tfc6L7lwb&sig=8VA1IMgRY2cjDBz8im87bO_JgNQ&redir_esc=y#v=onepage&q=martin%201997%20fellowship&f=false
- Meidän kirkko: osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö. Saatavilla 8.8.2022 https://evl.fi/documents/1327140/52566745/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf/5f5b2de0-14aa-77a0-d314-ac53568ab03e?t=1620279649695
- Ovet auki-Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026. Saatavilla 27.01. 2022 <https://evl.fi/documents/1327140/52567038/Ev.lut.kirkko-strategia.pdf/9fb95410-78a0-6ace-a331-aa2c31b869c5?t=1600781363026>
- Pettersson, P. (2013). Utmaningar för Svenska kyrkans identitet: När behovet av kyrkan ökar men söndagsgudstjänsten minskar. Karlstad stift. Saatavilla 01.27.2022. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:694729/FULLTEXT01.pdf>
- Porkka, J., Kökkö, J., & Pentikäinen, M. (2013). Johdanto. Teoksessa *Community of the Future: Challenges and New Approach to Community Based Social Work and Diakonia from the Cable Approach*.
- Porkka, J. (2019). *The Young Confirmed Volunteers of the Evangelical Lutheran Church of Finland – Motivation, Religiosity and Community*. [Väitöskirja, Diakonia-ammattikorkeakoulu]. (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Diak tutkimus 2). Diakonia-ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-338-4>

- Pöyhönen, T. (2019). *Yhteisöjen kirkko*. Karas-Sana Oy.
- Saaranen-Kauppinen, A., & Puusniekka, A. (2006). Teemahaastattelu. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen arkisto. Saatavilla 01.27.2022. https://www.fsd.tuni.fi/menetelma-opetus/kvali/L6_3_2.html
- Sahlberg, C-E (1996) *Gud i City, 1996. (2. Uud.painos.)*. Team Offset Malmö 2.
- Sahlberg, C-E. (2016). *Miraklet S:ta Clara. (2. uud.painos.)*. Semnos Förlag.
- S:ta Clara kyrka. Vår historia. Saatavilla 16.05.2021. <http://clarakyrka.se/var-kyrka/>
- Sosiaalialan AMK verkosto. (29.4.2016). Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>
- Svenskakyrkan. S:ta Clara kyrkas historia (i.a.). Saatavilla 16.05.2021. <https://www.svenskakyrkan.se/stockholmsdomkyrko-for-samling/sta-clara-kyrkas-historia>
- Tasavertaisina ja osallisena: Vapaa ehtoistyön kehittäminen- Työryhmän loppuraportti. (2018). Saatavilla 8.8.2022 <https://evl.fi/documents/1327140/45404259/Tasavertaisina+ja+osallisina.pdf/53f83ce4-f894-00b6-517d-ba9ab86bf94c?t=1561549521000>
- Thitz, P. (2013). Seurakunta osallisuuden yhteisönä [Väitöskirja, Itä- Suomen yliopisto]. (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisu. A Tutkimuksia 40). Diakonia- ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-214-1>
- Töttö, P. (1996). Ferdinand Tönnies- Gemeinschaft ja Gesellschaft. Teoksessa: J. Gronow, A. Noro, & P. Töttö. *Sosiologian klassikot*. (154–172). Gaudeamus Helsinki University Press.
- Vilkka, H. (2021). *Näin onnistut opinnäytetyössä: Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin*. PS-Kustannus.

LIITE 1. TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Matteuksen kirkon Varustamomessu ja muu Varustamon toiminta

- Käytkö täällä usein?
- Miksi käyt mesussa?
- Mitä messussa käyminen merkitsee sinulle?
- Mitä tiedät Varustamosta ja sen muusta toiminnasta?
- Käytkö Varustamon muussa toiminnassa? Miksi?
- Käytkö perjantaimessin yhteydessä syömässä tai kahvilla? (Waste & Feast.) Miksi? Miksi et käy?
- Käytkö muissa jumalanpalveluksissa?

Vuorovaikutus

- Tunnetko muita kävijöitä?
- Miten voisi tutustua muihin kävijöihin?
- Messun yhteydessä lounaan aikana?
- Syntyykö vuorovaikutusta messussa kävijöiden kanssa?
- Syntyykö vuorovaikutusta muun Varustamo toiminnan kanssa.
- Miten uusia kävijöitä voisi mielestäsi kohdata?
- Mitkä asiat toiminnassa voivat auttaa ja estää vuorovaikutuksen toteutumisista?

Yhteenkuuluvuus

- Tunnetko yhteenkuuluvuutta messussa kävijöiden kanssa tai muun Varustamo toiminnan kanssa.
- Tunnetko yhteen kuuluvuutta kirkon tai yhteisen uskon kanssa?
- Miten yhteenkuuluvuus-yhteenkuuluvuuden tunne voi lisääntyä Mesussa tai Varustamon toiminnassa?
- Mitä tekijät voivat estää yhteenkuuluvuuden syntymistä?

Yhdessä vaikuttaminen ja kehittäminen

- Haluaisitko olla mukana suunnittelemassa sisältöä messuihin tai muuhun Varustamon toimintaan?
- Onko sinulla ehdotuksia toiminnan kehittämisestä messuun tai muuhun Varustamon toimintaan?
- Miten saadaan ihmiset viihtymään ja pysymään toiminnassa?
- Onko asioita, jotka estävät sinua osallistumasta toimintaan tai saattaa estää muita kävijöitä?
- Esimerkiksi eri Kulttuuri, uskonto, koronan vaikutukset, toiminta muodot?